

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА

Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
дисципліни
"СОЦІОЛОГІЯ: ОСНОВИ ТЕОРІЇ"

рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

спеціальність 054 Соціологія

освітня програма Соціально-політичні та маркетингові дослідження

вид дисципліни обов'язкова

факультет соціологічний

Укладач: доктор соціологічних наук, професор **Ігор РУЩЕНКО**

З М І С Т

1	Робоча програма навчальної дисципліни «Соціологія: основи теорії»	3
2	Плани семінарських занять	26
3	Загальні вимоги до написання курсової роботи	41
5	Завдання для контрольної роботи, що передбачена навчальним планом	44
6	Питання для підсумкового контролю знань	45
7	Критерії оцінювання знань та вмінь студентів	47

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В.о. декана соціологічного факультету
В'ячеслав НІКУЛІН

«___» _____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Соціологія: основи теорії

рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

спеціальність 054 Соціологія

освітня програма Соціально-політичні та маркетингові дослідження

спеціалізація _____

вид дисципліни обов'язкова

факультет соціологічний

2024/2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою соціологічного факультету

« 26 » червня 2024 року, протокол № 9 .

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Рущенко Ігор Петрович, доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій.

Програму схвалено на засіданні кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Протокол від «07» червня 2024 року № 11 .

Завідувач кафедри прикладної соціології
та соціальних комунікацій

Ірина СОЛДАТЕНКО

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Соціально-політичні та маркетингові дослідження»

Гарант освітньої програми «Соціально-політичні та маркетингові дослідження»

Олена МУРАДЯН

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету
Протокол від «_24» _червня 2024 року № 8.

Голова науково-методичної комісії

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Соціологія: основи теорії» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 054 – Соціологія.

Освітня програма: Соціально-політичні та маркетингові дослідження.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни – розкриття теоретичних підвалин сучасної соціології, у т.ч. аналіз базових елементів соціального життя; розгляд соціальних структур та соціальних відносин; аналіз суспільства як соціальної системи та поведінки людини в суспільстві; концептуалізація соціальних змін, виявлення основних типів, форм, факторів соціальної динаміки.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни: розкрити специфіку соціологічного підходу до аналізу суспільства та його складових; навчити студентів розуміти та користуватися категоріальним апаратом соціології та самостійно аналізувати соціальні проблеми, тенденції розвитку сучасного суспільства.

Інтегральна компетентність: *Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері соціології, що передбачають застосування основних соціологічних теорій і методів; вирішувати професійні завдання в сферах реклами та зв'язків з громадськістю.*

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК06 - Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК08 - Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК10 - Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Спеціальні компетентності (СК):

СК01 Здатність оперувати базовим категоріально- понятійним апаратом соціології.

СК02 - Здатність до опанування та використання основних класичних та сучасних соціологічних теорій.

СК03 - Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.

СК06 - Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК07 -Здатність презентувати результати соціологічних досліджень для фахівців та нефахівців.

СК08 - Здатність дотримуватися у своїй діяльності норм професійної етики соціолога, фахівця у сфері реклами, зв'язків з громадськістю.

Програмні результати навчання:

ПРН01 - Використовувати понятійний апарат соціології, реклами, зв'язків з громадськістю в професійній діяльності.

ПРН02 - Розуміти історію розвитку соціології, її сучасні концепції та теорії, основні проблеми.

ПРН03 - Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних явищ у контексті професійних завдань в сфері соціології, реклами та зв'язків з громадськістю.

ПРН08 - Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури.

ПРН013 - Відтворювати факти (дати, події, принципи й закономірності суспільного розвитку), встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, робити висновки, аргументувати свої думки.

1.3. Кількість кредитів – 4.

1.4. Загальна кількість годин – 120.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
<u>Обов'язкова</u>	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
3-й	3-й
Лекції	
32 год.	10 год
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	8 год
Лабораторні заняття	
Самостійна робота	
56 год.	102
2 контрольні роботи	

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Базові елементи соціального життя.

Тема 1. Соціологічна теорія: від утопії до реальних функцій.

Соціологія як проєкт індустріальної доби. Теоретичний і емпіричний рівні соціологічного знання. Основні ознаки соціологічної теорії. Перші загальносоціологічні теорії (закон трьох стадій, природна соціальна еволюція, економічний детермінізм) та їх утопічне спрямування. Переосмислення предмету, ролі та завдань соціології у ХХ ст. Місце соціології у структурі соціально-гуманітарного знання. Соціологія як покликання і як професія. Сучасні вимоги до наукової методології і розвиток соціології. Функціональне призначення і суспільна роль соціології. Можливості публічної соціології. Актуальність соціологічного знання в умовах суспільства ризику і військово-політичної кризи.

Тема 2. Топографія соціального простору.

Поняття соціального простору та його порівняння з простором фізичним. Осі виміру соціального простору. Пірамідальна форма соціального простору. Вертикальні і горизонтальні виміри соціального простору. Соціальні позиції як індикатори становища соціальних груп. Суспільство як сукупність соціальних груп. Типи й види соціальних груп. Групи реальні і умовні. Групи великі і малі. Статеві-вікові групи. Історичні соціальні групи. Групи, що уособлюють нерівність. Соціальні статуси і соціальні ролі. Основні типи й види соціальних статусів та соціальних ролей. Статуси приписані і статуси здобуті. Життєвий шлях людини як опанування статусів і ролей. Теорія соціальної мобільності. Соціальна мобільність як здатність особи та соціальних груп змінювати своє положення в соціальному просторі.

Тема 3. Соціальні дії і соціальна поведінка.

Поведінковий аспект соціологічної теорії. Людина як суб'єкт і діяч. Психоаналітична доктрина людини. Теорія соціальної дії Макса Вебера. Ознаки соціальної дії: фізична складова, усвідомленість, орієнтація на інших. Типи соціальних дій за М. Вебером. Г. Зіммель про суспільство як систему соціальних взаємодій. Взаємодія суб'єктів як обмін соціальними діями. Теорія взаємних очікувань. Принцип win – win або кримінальна альтернатива взаємодії. Основні елементи взаємодії: інформаційна складова, фізична складова, культурна складова, медійна складова. Тенденція сучасної соціології до об'єднання топографічних і діяльнісних характеристик людини. Теорія структурації Е. Гідденса і соціального поля П. Бурд'є. Поведінка як складний комплекс соціальних дій. Зв'язок соціальної поведінки з соціальними ролями і статусами людини. Основні види соціальної поведінки: ділова, професійна, сімейно-побутова, політична, рекреаційна. Поведінка традиційна і поведінка творчо-креативна.

Тема 4. Культурні елементи соціального життя.

Соціокультурний підхід в соціології. Соціокультурна матриця інтерпретації соціальних об'єктів. Культура як продукт людської діяльності. Соціальна детермінація культури. Духовна і матеріальна культури. Значення як базовий елемент культури. Властивість людини і соціуму приписувати сенси матеріальним і духовним об'єктам. Війни символів як частина протиборства релігій, культур, держав. Цінності як специфічні значення. Функції цінностей. Види цінностей. Ціннісні орієнтації та ціннісні мотивації діяльності. Системи цінностей як ядро культурних систем. Європейські цінності і російські традиційні цінності — два протилежні культурні полюси. Соціальні норми як культурні регулятори соціальної поведінки. Типи й види соціальних норм. Норми юридичні, моральні, естетичні, релігійні. Традиції та соціальні звички як норми.

Розділ 2. Соціальні структури і соціальні комунікації.

Тема 5. Теорія соціальних структур і відносин.

Поняття соціальної структури як провідної категорії сучасної соціології. Диференціація і інтеграція в суспільствах. Соціальна структура як виразник соціального порядку. Основні елементи соціальної структури: індивідуальні і групові (корпоративні) актори, предмет взаємодії, інформаційно-медійна компонента, особистісно-вольова складова, характер соціальних відносин, культурні регулятори. Роль соціальних груп в процесі утворення соціальної структури. Види соціальних структур: статево-вікові структури, класово-стратифікаційні структури, етнічні структури, професійно-організаційні структури, конфесійні структури, територіально-регіональні структури, міжнародно-національні структури. Структурація видів діяльності: економічні, політичні, побутові, культурні структури і відносин. Континіум соціальних відносин за якісними ознакам взаємодії акторів: від слабовпорядкованих і неформальних до інституціональних та жорстко формалізованих відносин; від дружніх та комплементарних до ворожих і гостро-конфліктних; від ефективних кооперативних до не продуктивних та деструктивних. Відносини, що виражають панування та підкорення. Довірчі відносини. Війна як екстремальний тип соціальних відносин.

Тема 6. Соціальні інститути.

Соціальні інститути як регулятори соціальних відносин. Класики соціології про соціальні інститути; інституційний підхід в сучасній соціології. Функції соціальних інститутів. Типи й види інститутів. Інституційна структура суспільства (інституційна матриця). Домінантні та базові інституції, похідні інститути, інститути соціального контролю. Процес інституціоналізації та розвитку соціальних інститутів. Соціальні організації як результат процесу інституціоналізації. Соціальний контроль й інституційна поведінка.

Тема 7. Структури нерівності.

Соціальна рівність і нерівність як проблема теоретичної соціології. Фундаментальна природа нерівності в людських спільнотах. Концепція соціальної нерівності за критерієм наявності соціальних ресурсів або капіталів різного об'єму. Теорії соціальної нерівності. К. Маркс і комуністичний проєкт ліквідації нерівності у суспільствах. Соціально-політична рефлексія нерівності і постановка питання щодо соціальної справедливості. М. Вебер щодо багатомірності соціальної нерівності. Історичні системи соціальної нерівності за Гідденсом: кастова система, рабство, стани у феодальному суспільстві, класове розшарування. К. Девіс і У. Мур про стратифікацію. Функціональне пояснення соціальної стратифікації. Нерівність і проблема соціальної мобільності. Сучасні соціологічні дослідження соціальної стратифікації. Класи і соціальні прошарки в соціологічній теорії: американська і європейська традиції. Нові соціальні нерівності та особливості їх соціологічної діагностики. Дихотомічна та ієрархічна модель пояснення нерівності.

Тема 8. Етнічні, територіально-регіональні, конфесійні структури.

Поняття, ознаки, походження етносів. Етнічна структура суспільства. Державна й громадська регуляція етнічних відносин. Територіально-регіональні структури та їх адміністрування в межах держави. Релігійне життя та формування церковних деномінацій. Релігійні відносини та збереження внутрішнього миру в країні. Історичний досвід громадянських війн на тлі загострення соціальних відносин.

Розділ 3. Суспільства: теоретичні пояснення “очевидного” феномену.

Тема 9. “Як можливе суспільство?”

Проблема соціальної інтеграції як ключове питання існування суспільств. Протосоціологічні відповіді на питання щодо існування суспільств. Роль держави як інтеграційного чинника. Теорія суспільного договору і функція держави з підтримки соціального миру. Еміль Дюркгайм про соціальну солідарність та її типи. Соціетальні системи і чотирьохфункціональна парадигма Т. Парсонса. Основи інтеграції в імперських і національних державах. Роль політичної нації, національної ідентичності в процесі соціальної інтеграції. Формування української політичної нації як основа міцності українського суспільства.

Тема 10. Типологія суспільств.

Унікальні і загальні риси суспільств. Основні критерії типології суспільств. Прості і складні суспільства. Історичні типи суспільств: суспільства збирачів та мисливців, перші аграрні суспільства, стародавні цивілізації, риси традиційного суспільства, індустріальне суспільство, постіндустріальне суспільство. Суспільства за релігійним критерієм. Інформаційне і цифрове суспільства. Вільні (відкриті) і невільні (закриті) суспільства. Боротьба українців за демократичне відкрите суспільство.

Тема 11. Суспільства на тлі цивілізацій.

Цивілізаційний підхід в соціально-гуманітарних дисциплінах. Теорії цивілізацій М. Данилевського, О. Шпенглера, А. Тойнбі. Цивілізаційна мапа сучасного світу. Соціокультурне ядро цивілізації. Цивілізаційний націоналізм. Генезис цивілізацій та цивілізаційний цикл, за Тойнбі. Теорія зіткнення цивілізацій С. Гантінгтона. Посилення міжцивілізаційних конфліктів у XXI ст. й перешкода на шляху глобалізації. Російсько-українська війна як міжцивілізаційна війна, ознаки війни цивілізацій й розколу глобалізованого світу.

Тема 12. Мистецтво жити у суспільстві.

Зіткнення людини і суспільства. Законслухняна поведінка або виклик суспільству? Теорія девіантної поведінки Р. Мертона. Система девіантної поведінки. Девіація як соціальний факт, згідно теорії Е. Дюркгайма. Основні типи й види девіантної поведінки. Причини і наслідки девіантної поведінки. Конструювання і деконструювання девіантної поведінки.

Розділ 4. Теоретичні аспекти соціальних змін.

Тема 13. Науковий пошукач пояснення феномену соціальних змін.

Структура соціології за О. Контом. Філософсько-соціологічна теорія прогресу та її критика. Ідеологізація дискурсу прогресу. Об'єктивізація теми соціальних змін в рамках сучасної соціологічної теорії. Категорійний апарат соціальної динаміки. Пошук причин, що викликають та зумовлюють характер соціальних змін. Конфліктологічні парадигма соціальних змін. Роль держави. Технократична концепція. Суб'єктивізація історичного процесу.

Тема 14. Основні типи і форми соціальних змін.

Основні типи й форми соціальних змін. Соціальні катастрофи, радикальні соціальні зміни, часткові і поверхові соціальні зміни. Дихотомія “еволюція — революція”. Об'єктивні еволюційні соціальні зміни, інноваційно-еволюційні зміни, історичні соціальні процеси. Соціальне реформування і соціальні зміни. Революційні зміни й типи революцій. Типи революцій. Науково-технічні, промислові, політичні, соціальні революції. Спір Маркса і Спенсера щодо ролі революцій в історії. Демократичні революції і сучасність. Революційний цикл.

Тема 15. Суб'єктність і соціальні рухи як фактори соціальних змін.

Агенти соціальних змін. Індивіди і корпоративні суб'єкти. Мотиви, цілі, ідеали як основи діяльності суб'єктів. Ідея наукового управління соціальним розвитком. Підвищення ролі громадянського суспільства на шляху до змін у суспільстві. Прогнозування і планування соціальних змін. Соціальні рухи як фактор соціальних змін. Основні типи й види соціальних рухів XIX, XX, XXI ст. Актори соціальних рухів, життєвий цикл соціальних рухів. Роль соціальних рухів у модерній історії на прикладі польської “Солідарності” і українського “Руху”.

Тема 16. Війна і соціальні зміни.

Війни і історичний процес. Основні типи й види війн. Теоретичні пояснення феномену війн. Зміни, що викликають війни. Антивоєнні рухи й проголошення агресивної війни міжнародним злочином. Імперський, неокolonіальний характер російської агресії й боротьба українців за свободу, незалежність і європейський вибір.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		л	с	с.р.		л	п	с.р.
<i>Розділ 1. Базові елементи соціального життя</i>								
Тема 1. Соціологічна теорія: від утопії до реальних функцій.	7	2	2	3	7	0,5	0,5	6
Тема 2. Топографія соціального простору.	7	2	2	3	7	0,5	0,5	6

Тема 3. Соціальні дії і соціальна поведінка.	7	2	2	3	7	0,5	0,5	6
Тема 4. Культурні елементи соціального життя.	9	2	2	5	9	0,5	0,5	8
Загалом	30	8	8	14	30	2	2	26
<i>Розділ 2. Соціальні структури і соціальні комунікації</i>								
Тема 5. Теорія соціальних структур і відносин.	7	2	2	3	7	0,5	0,5	6
Тема 6. Соціальні інститути.	7	2	2	3	7	0,5	0,5	6
Тема 7. Структури нерівності.	7	2	2	3	7	0,5	0,5	6
Тема 8. Етнічні, територіально-регіональні, конфесійні структури.	9	2	2	5	9	0,5	0,5	8
Загалом	30	8	8	14	30	2	2	26
Розділ 3. Суспільства: теоретичні пояснення “очевидного” феномену.								
Тема 9. “Як можливе суспільство?”	7	2	2	3	7	0,5	0,5	6
Тема 10. Типологія суспільств.	7	2	2	3	7	0,5	0,5	6
Тема 11. Суспільства на тлі цивілізацій.	7	2	2	3	7	0,5	0,5	6
Тема 12. Мистецтво жити у суспільстві.	9	2	2	5	9	0,5	0,5	8
Загалом	30	8	8	14	30	2	2	26
Розділ 4. Теоретичні аспекти соціальних змін.								
Тема 13. Науковий пошук пояснення феномену соціальних змін.	7	2	2	3	7	1	0,5	5,5
Тема 14. Основні типи і форми соціальних змін.	7	2	2	3	7	1	0,5	5,5
Тема 15. Суб’єктність і соціальні рухи як фактори соціальних змін.	7	2	2	3	7	1	0,5	5,5
Тема 16. Війна і соціальні зміни.	9	2	2	5	9	1	0,5	7,5
Загалом	30	8	8	14	30	4	2	24
Усього	120	32	32	56	120	10	8	102

4. Темі семінарських занять

№ теми	Назва теми	Денна форма	Заочна форма
1	Структура соціального простору	4	1
2	Базові поведінкові та культурні форми	4	1
3	Соціальні структури і соціальні інститути	4	1
4	Класові, етнічні, територіальні, конфесійні структури сучасного суспільства	4	1

5	Теорії суспільства	6	1,5
6	Людина і суспільство: проблема девіантної поведінки	2	0,5
7	Теоретичні основи соціальної динаміки	4	1
8	Шляхи, рушійні сили, обставини соціальних змін	4	2

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
		Денна форма
1	Вивчення навчальної та наукової літератури за темами курсу	32
2	Виконання завдань, що рекомендовані до тем навчальної дисципліни	8
3	Підготовка контрольної роботи	8
4	Підготовка до поточного контролю знань	4
5	Підготовка до підсумкового контролю знань	4
	Усього	56

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом.

7. Методи навчання

В процесі викладання курсу використовуються:

Пояснювально-ілюстративний метод за умов демонстрації на екрані слайдів, візуалізації навчального матеріалу.

Репродуктивний метод, якщо вивчаються законодавчі акти, стандарти журналістської діяльності, класифікаційні схеми.

Метод проблемного викладення, якщо викладач моделює проблемну ситуацію та організує її обговорення й пошук істини через дискусію.

Частково-пошуковий, або евристичний метод – викладач стимулює самостійний пошук відповідей на проблемні питання шляхом звернення до нормативних актів, посібників, розрахункового матеріалу.

Застосовуються наступні форми навчання:

Лекції – викладення теоретичного матеріалу лектором згідно навчальної програми і розподілу годин поміж темами. Використовуються різні інтерактивні форми активізації аудиторії та відеопрезентації вербальної інформації. Лектор має власний конспект, що відображає основний зміст теми, студенти занотують нову інформацію у власні конспекти.

Семінарські заняття – проводяться у формі семінарських занять або практикуму. Для семінарських занять студенти опрацьовують лекційний матеріал, готують виступи з використанням навчальної і наукової літератури, виступають з рефератами та есе. Лектор оцінює активність студентів впродовж семінару за прийнятою шкалою оцінок в балах. Практикум передбачає виконання у присутності викладача самостійного завдання, розв'язання задачі або написання есе та обговорення обраних алгоритмів та отриманих

результатів. Практична робота оцінюється викладачем. Семінарські заняття і практикуми можуть бути побудовані у формі ділової гри або дискусії.

Написання реферату – вид самостійної роботи, що виконується студентом поза аудиторними годинами. Студент вільно обирає тематику з числа тем, які пропонуються планами семінарських занять, або узгоджує з викладачем ініціативну тематику. Наступним кроком студент здійснює бібліографічний пошук, використовуючи бібліотечні фонди або інтернет-ресурси. Також складає план реферату або ставить питання, на які треба отримати аргументовану відповідь. Опанувавши джерела за темою (не менше трьох), студент реферує зміст наукових джерел таким чином, аби розкрити зміст питань або дати відповідь на поставлені питання. Обсяг реферату – до 10 стандартних сторінок, набраних на комп'ютері або написаних власноруч. Реферат оформлюється згідно існуючому в університеті стандарту. Реферат зачитується або його основний зміст доповідається у вільній формі на семінарському занятті, і студент отримує оцінку від викладача.

Методи навчання в умовах карантинних обмежень або воєнного часу – заняття проводяться частково (лекції) або повністю в режимі он-лайн. Студенти попередньо запрошуються до реєстрації у класрум, заняття відбуваються на платформі Google Meet. Комунікація викладач – студент здійснюється завдяки сервісам класруму, за потреби спілкування ведеться за допомогою інших ресурсів Інтернет.

8. Методи контролю

Здобувачі одержують бали за підготовленість і роботу на кожному семінарському занятті. Пропуск семінарського заняття відпрацьовується у формі письмової роботи за темою заняття. Обов'язковим також є виконання завдань до семінарів і контрольної роботи. Це дає допуск до екзамену.

Написання есе передбачає самостійне опрацювання здобувачем проблеми в рамках засвоєння матеріалу навчальної дисципліни. Важливим є дотримання академічної доброчесності та загальних правил, що встановлені в університеті (на факультеті), опрацювання відповідної основної та допоміжної рекомендованої літератури; самостійне, повне і глибоке розкриття проблеми.

За роботу на семінарах студенти можуть отримати бали, для чого їм необхідно продемонструвати володіння матеріалом теми, вміння операціоналізувати базові поняття теми, продемонструвати можливості їх застосування на практиці при виконанні завдань.

Методи контролю в умовах змішаної форми навчання

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення екзамену. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – до 40.

Час виконання – до 120 хвилин.

Вміст екзаменаційного білета й оцінювання відповідей на екзамені: завдання – до 5 балів. Тести – 35 балів (35 тестових завдань x 1 бал = 35 балів).

У разі настання дії **обставин непоборної сили** (запровадження воєнного стану, жорстких карантинних обмежень з заборонаю відвідування ЗВО) надається можливість скласти **екзамен у тестовій формі** (білет містить 40 тестових завдань, оцінювання: 1 бал за кожен вірну відповідь) **дистанційно на платформах Zoom, Google Classroom** в курсі «Соціологія: основи теорії».

9.Схема нарахування балів

--	--

Бали за розділами та темами курсу				Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Екзамен
Розділ 1						
T1	T2	T3	T4			
3	3	3	3		12	
Розділ 2						
T5	T6	T7	T8			
3	3	3	3		12	
Розділ 3						
T9	T10	T11	T12			
3	3	3	3	12	24	
Розділ 4						
T13	T14	T15	T16			
3	3	3	3		12	
					60	40

мінімальна кількість балів для допуску до екзамену - 20

Критерії оцінювання успішності студентів

Критерії оцінювання участі в дискусії на лекціях і семінарах з теми:

1 бал – у разі високої активності, участі у дискусіях, демонстрації володіння матеріалом теми, операціоналізації понять та демонстрації їх застосування у практичній площині;

0,5 балів – у разі участі у деяких елементах дискусії, переважно вдале використання соціологічної термінології, однак є похибки при поєднанні теоретичних та практичних знань;

0 балів – участь у дискусії, однак виступи не містять соціологічного знання. Також цією кількістю балів оцінюється пасивна участь здобувача у дискусії на семінарі.

Критерії оцінювання письмових робіт (завдання) до тем навчальної дисципліни

3 бали – роботу здано у встановлені терміни, вона повністю відповідає вимогам, до неї відсутні зауваження викладача по суті та змісту;

2 бали - роботу здано у встановлені терміни, текст в основному розкриває завдання, однак є незначні (1–2) зауваження викладача по суті та змісту роботи;

1 бал - текст роботи частково відповідає поставленому завданню, однак є чимало зауважень (3 і більше) викладача стосовно її змісту та суті.

0 балів – роботу не здано на перевірку у визначений термін без поважної причини, або в ній виявлено порушення академічної доброчесності (плагіат).

Критерії оцінювання контрольної роботи

Критерії оцінювання рецензії – завдання контрольної роботи:

Максимальна кількість балів – 4 (за умови публічної презентації та обговорення у відповідності до наступної шкали):

4 бали – за підготовку рецензії у відповідності до вимог, вміння відповісти на поставлені питання під час презентації;

3 бали – за підготовку рецензії в цілому відповідно до вимог із незначними формальними та змістовими недоліками;

2 бали – підготовлений текст рецензії частково відповідає встановленим вимогам, без презентації на семінарі;

1 бал – підготовлений текст рецензії не відповідає більшості встановленим вимогам, без презентації на семінарі;

0 балів – текст рецензії не відповідає вимогам, у тому числі академічної доброчесності.

Критерії оцінювання есе – завдання контрольної роботи:

<i>№ з/п</i>	<i>Критерії</i>	<i>Кількість балів</i>
1	Обґрунтування актуальності проблеми для українського суспільства	1
2	Застосування соціологічних понять, термінів, узагальнень	1
3	Логічність, структурованість тексту, оригінальність авторського підходу	1
4	Аргументованість проблеми і чіткість позиції автора есе	1
	Разом	4

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70 – 89	добре
50 – 69	задовільно
1– 49	незадовільно

10. Рекомендована література

Основна

1. Агенти соціальних змін у суспільстві нестійкої інституціоналізації Колективна монографія К.: Інститут соціології НАН України, 2022. 330 с. Доступно: <https://i-soc.com.ua/assets/files/book/maket-agenti-soczmin-dlya-tipografii.pdf>
2. Гіденс Е. Соціологія / Пер. з англ. К.: Основи, 1999. 726 с.
3. Кононов І. Ф. Теоретична соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів: у 2 т. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. Т. 1: Соціальність та її форми, 576 с.; Т. 2: Сучасні суспільства: структури та процеси, 336 с.
4. Ручка А., Танчер В., Шевель І. Класичні та неокласичні соціологічні теорії. Житомир: Вид-во Рута, 2016. 104 с.
5. Рущенко І.П. Загальна соціологія: Підручник. – Харків: НУВС, 2004. – 524 с.

6. Симончук О. Соціальна структура українського суспільства під впливом повномасштабної війни: концептуальні та емпіричні пошуки // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2024 (1): 26-62. <https://stmm.in.ua/archive/ukr/2024-1/5.pdf>
7. Соболевська М. Рефлексивні процеси в сучасній теоретичній соціології: навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2020. 108 с.
8. Соціологія: навчальний посібник для студентів / Романенко М., Сюй Цюань Яо. Соціологія: підручник. Київ: ЦНЛ, 2019. 808 с.
9. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с. Доступно: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/maket-vijna...2022dlya-tipografiivse.pdf>
10. Штомпка Пйотр. Соціальний капітал. Теорія міжособистісного простору. Видавництво Дух і Літера, 2022. 400 с.
11. Штомпка Пйотр. Соціологія. Аналіз суспільства. Видавець Колір ПРО, 2020. 800 с.

Допоміжна

Хрестоматії. Словники. Підручники. Навчальні посібники.

- Sociology. The Cambridge Dictionary (of) / gen. edition Bryan S. Turner. 3d ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- Аблов А. Ф. Загальна соціологія: конспект лекцій. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 130 с.
- Гуменюк Л. Й. Соціологія: Хрестоматія (від першоджерел до сучасності). У 2-х томах. Т.1. Львів: ЛьвДУВС, 2019. [Електронний ресурс]. http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1/1/ГуменюкЛ_СОЦІОЛОГІЯ_хрестоматія_т.1.1.pdf
- Загальна соціологія: [хрестоматія] / концепція, упоряд., перекл. А. В. Фурман, В. С. Біскуп, О. С. Морщакова. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 354 с.
- Кузьменко Т. М. Соціологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 320 с.
- Лобанова А. С., Калашнікова Л. В. Робота з підлітками-девіантами: соціологічний та психологічний аспекти. Підручник. К. «Каравела».2017. 466 с.
- Моренець В., Саврук О. Ще (цінності, ідентичність, мислення, воля...). Науково-навчальний посібник. Випуск другий. Видавництво Дух і Літера, 2020. 544 с.
- Перегида Є.В. Соціологія: навчальний посібник / Є.В. Перегида та ін. Київ: КНУБА, 2012. 140 с.
- Соціологічна теорія: традиції та сучасність: Навчальний посібник / За ред. А. Ручки. Київ, 2007. 363 с.
- Соціологічний енциклопедичний словник. URL: http://mirslouvrei.com/content_soc/poljarizacija-socialnaja-3620.html#ixzz2GjkJQipp
- Соціологія: підручник / Ю. Ф. Пачковський, Н. В. Коваліско, І. В. Городняк та ін.; за ред. Ю. Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 418 с.
- Соціологія: словник термінів і понять / за ред. Є. А. Біленького і М. Я. Козловця. Київ: Кондор, 2019. 372 с.
- Соціологія: терміни і поняття. Навчальний словник-довідник / За заг. ред. В. М. Пічі [Н. В. Коваліско, Ю. Ф. Пачковський, О. І. Пташник-Середюк, С. А. Щудло та ін.]. Львів: «Новий Світ-2000», 2019. 658 с.

Теоретики світової соціології: життя та творчий спадок (Путівник портретною галереєю Інституту соціології НАН України); за ред. В. Ворони. Київ: Інститут соціології НАН України, 2015. 301 с.

Хижняк О. Візуальні дані. Громадське лобювання. Громадський контроль. Громадянська ініціатива. Дія соціальна. Індивідуалізм. Натовп. Пам'ять соціальна. Поведінка колективна. Цензура // Соціологія права: енциклопед. словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2020. 984 с. / С. 145–146; 198–199; 199–201; 212–215; 294–296; 398–400; 568–569; 621; 658; 934–935.

Статті. Монографії

Bakirov V., Sokurianska L. Sociology in Ukraine: institutional status and research agenda. Український соціологічний журнал. 2019. Вип. 22. С. 7–15.

Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму / [О. Г. Злобіна, М. О. Шульга, Л. Д. Бевзенко та ін.]; за наук. ред. О. Г. Злобіної. К.: Інститут соціології НАН України, 2016. 276 с.

Тащенко А. Ю., Яковенко Ю. І. Блиск та убозтво метафор у мові соціології. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». 2018. Вип. 40. С. 6–13.

Алейда А. Права та обов'язки людини. У пошуках нового суспільного договору. Видавництво Дух і Літера, 2020. 104 с.

Бакіров Віль. Зворотний бік цифрового суспільства – другий «бунт мас». Перечитуючи Ортегу-і-Гассета. <https://zn.ua/ukr/tech/zvrotnij-bik-tsifrovoho-suspilstva-druhiy-bunt-mas-.html>

Бакіров Віль. Про соціологію як соціальну фізику та ідеологію служіння народів. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020. № 4. С. 190–192.

Бакіров Віль. Як науці не стати цифровим іммігрантом в сучасному суспільстві. Соціологія перед новими викликами. <https://zn.ua/ukr/science/jak-nauci-ne-stati-tsifrovim-immigrantom-v-suchasnomu-suspilstvi.html>

Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства; пер. з англ. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 110 с.

Бауман З. Плинні часи. Життя в добу невпевненості. Видавництво Часопис «Критика», 2013. 176 с.

Бевзенко Л. Агенти соціальних змін у кризовому соціумі: варіанти проблематизації та контури концептуальної рамки дослідження. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020. № 4. С. 111–132.

Буяк З. Суспільне порозуміння – феномен європейської культури. Харків. Права Людини. 2016. 127 с.

Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / Пер. з нім. К.: основи, 1998. – 534 с.

Гавриленко І. М. Громадянське суспільство: монографія. Львів: Новий світ-2000, 2019. 714 с.

Гаврилюк Ю. М., Недогонов Д. В., Мокрецова Н. Я. Метафора в соціології: можливості інтерпретації та конструювання соціальної реальності Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2018. № 2. С. 29–37.

Гантінгтон С. Політичний порядок у мінливих суспільствах. Київ: Наш формат. 2020. 448 с.

Гелловей С. Посткорона. Від кризи до нових можливостей. Видавництво КМ-Букс, 2021. 240 с.

Гоббс Т. Левіафан. Пер. з англ. К.: Дух і Літера, 2000. 312 с.

- Головаха Є. Українське суспільство: шляхи трансформації. Український соціологічний журнал. 2016. № 19(1-2). С. 26–30.
- Головаха, Є., Єрмоленко, А., Нечипоренко, В. (2022). Війна як соціокультурний феномен. Філософська думка, 3, 7–58.
- Головаха Є., Горбачик А. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами “Європейського соціального дослідження” 2005–2007–2009–2011. К.: Інститут соціології НАН України, 2012. 119 с.
- Гриценко А. Реконструктивний розвиток: подолання конфлікту рівності та нерівності. Український соціологічний журнал. 2017. № 1–2. С. 23–34.
- Девіантологічні читання в Харківському національному університеті внутрішніх справ (2008–2012 рр.): 100 кращих тез доповідей / за ред. І. П. Руценка. Харків, Золота Миля; ХНУВС, 2013. – 378 с.
- Дідик Л. А. Соціальний простір та Інтернет-простір: ідентифікація сучасністю / Л. А. Дідик // [Габітус](http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2017_3_7). 2017. Вип. 3. С. 30-34. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2017_3_7
- Дембійський С. Соціетальні цінності: поняття, рівень забезпечення у масових оцінках та місце в номологічній мережі // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 2020. Випуск 7 (21). С. 78–86.
- Дембійський С., Сидоров М., Плющ В., Соснюк Є., Шалімова О. Системний підхід до соціологічного вивчення індивідуальних цінностей. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2019. № 3. С. 102–123.
- Дерлуг'ян Г. Соціальна нерівність в еволюції людських суспільств. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2019. № 2. С. 98–120.
- Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу: аналіт. доп. / за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2019. 192 с.
- Державні та соціальні інститути: кому українці довіряють, а кому ні? (2021) Презентація даних організовано Фондом «Демократичні ініціативи» до вшанування пам'яті Ірини Бекешкіної – знаної української соціологині, директорки Фонду у 2010–2020 рр. Доступно: <https://dif.org.ua/article/derzhavni-ta-sotsialni-instituti-komu-ukrainsi-doviryayut-a-komu-ni>
- Діксон П. Майбутнє (майже) всього. Як зміниться світ протягом наступних ста років. Видавництво Віват 2022. 432 с.
- Доцяк І. І. Соціальна мобільність у суспільстві ризику: український контекст // Збірка матеріалів Всеукраїнської наукової конференції «Україна як суспільство ризику» (Дніпро, 23 квітня 2021 р.). Дніпро. 2021. С. 48-49.
- Дюркгайм Е. Первісні форми соціального життя. Пер. з фр. К.: Юніверс, 2002. 424 с.
- Зміна цивілізаційної парадигми розвитку України: теоретико-методологічний аналіз. Київ: ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 552 с.
- Злобіна З. Суб'єкти соціальних змін у суспільстві нестійкої інституційності: теоретичні координати дослідження // Соціальні виміри суспільства: збірник наукових праць. Вип. 11 (22). К.; Інститут соціології НАН України, 2019. С. 134-147.
- Коваліско Н. В. Основи соціальної стратифікації: навч. посібник. Львів: Вид-во «Магнолія 2006», 2007. 328 с.
- Коваліско Н., Макеєв С. Мінливі проєкції нерівності: глобальна, локальна, економічна, соціологічна // Динаміка сприйняття соціальної нерівності в Україні: за даними Міжнародної програми соціальних досліджень 2009 і 2019 років / С. Оксамитна та О. Симончук (ред.). Інститут соціології НАН України, Національний університет «Києво-Могилянська академія». К., 2020. С. 27–82.

- Коваліско, Н. В., Макеєв, С. О. Різноманітність і відносна автономність уявлень населення України про соціальну нерівність. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020. № 3. С. 33–50.
- Конард Д. Рівні серед нерівних. Як добрі наміри знищують середній клас. Київ: Наш Формат, 2018. 360 с.
- Кондов К. В. Поняття соціального контролю в соціологічній концепції «зміщення влади» Е. Тофлера. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2018 № 3–4. С. 74–83.
- Кондов К. В., Васильєва Н. О. Соціальний контроль як технологічний засіб управління соціальною напруженістю в структурній теорії Роберта Мертона. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2018. № 1. С. 100–109.
- Котигоренко В. О. Національно-громадянські цінності: регіональний вимір у загальноукраїнському контексті. Український соціум. 2021. № 4. С. 111–153
- Кущенко О. Соціологія: рольова модель на шляху між екстримами (дороговкази ХІХ Всесвітнього конгресу соціологів). Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2019. № 4. С. 147–157.
- Лісовий В. Україна: повернення часу. Політико-філософські роздуми. Видавництво Дух і Літера, 2019. 712 с.
- Лобанова А. С. Сила і слабкість соціального контролю в умовах криз і військових конфліктів: український контекст. Український соціологічний журнал. 2017. № 1–2. С. 53–59.
- Мазай Д. С., Мальцева К. С. Вплив соціальної нерівності на здоров'я українського населення (за даними масиву European Social Survey, 2012). Наукові записки НаУКМА. Соціологія. 2019. Том 2. С. 23–34.
- Макеєв С. Ми в нерівності і нерівність в нас. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020. № 1. С. 182–190.
- Макеєв, С. (2022). Інституційні стани: норма, патологія, надзвичайність. Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2, 22–39.
- Макеєв С., Коваліско Н. Глобальний і локальний діалект нарративу про нерівність. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2017. № 4. С. 22–36.
- Макеєв, С. (2022). Інституційний ландшафт воєнного стану. В: Є. Головаха, С. Макеєв (ред.), Українське суспільство в умовах війни. 2022 (сс. 35–46). Київ: Інститут соціології НАН України.
- Макеєв С., Малиш Л. Уявлення громадян України про соціальну нерівність: глобальна перспектива // Українське суспільство 1992-2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / за ред. В. Ворони, М. Шульги. К.: Інститут соціології НАН України, 2012. С. 204–210.
- Макеєв С. Структурні особливості суспільства у стані винятковості: К. Маркс, К. Шміт, Дж. Агамбен. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2024 (1). <https://stmm.in.ua/archive/ukr/2024-1/4.pdf>
- Малиш Л. Принципи та правила вимірювання структурних нерівностей у соціології. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2019. 370 с.
- Малиш Л. Три покоління українців у стратифікаційних ієрархіях: порівняльна перспектива. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2021. № 3. С. 21–36.
- Марценюк Т. Гендерна рівність та недискримінація на практиці. Видавництво Комора 2021. 176 с.
- Мищенко М. Д. Середній клас як об'єктивована ідеологема. Український соціум. 2019. № 1. С. 23–39.

- Наумова М. Ю. Від «тотально відчужених» до «громадян»: наявні стани та латентні тенденції громадянської культури в Україні. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2018. № 3-4. С. 54–64.
- Національна ідентичність і громадянське суспільство. Видавництво Дух і Літера, 2018. 464 с.
- Норт Д. Волліс, Дж. Вайнгест Б. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії. Київ: Наш формат, 2017. 352 с.
- Особистість та її історія: колективна монографія / за ред. Н. В. Чепелєвої, М. В. Папучі. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 538 с.
- Особистість і соціальні інститути в урбанізованому суспільстві: місто Дніпро: монографія: в 2 томах / В. В. Кривошеїн, О. Ю. Висоцький, В. В. Ніколенко та ін.; за заг. ред. професора В. В. Кривошеїна. – Том 1. – Д.: 2018. – 289 с.
- Підходи до класового аналізу. За ред. Е. О. Райта; переклад з англ. О. Симончук. Київ : Інститут соціології НАН України, 2019. 287 с. Доступно: <https://i-soc.com.ua/assets/files/book/rajt-red.-zmist-i-vstup.pdf>
- Пилипенко В. Метатеоретизування в соціології: особливості, типи і напрями. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2017. № 2. С. 59–76.
- Пилипенко В. Соціологічне метатеоретизування у 1980-1990-х роках: філософські аспекти деяких альтернатив позитивістської специфікації. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2019. № 2. С. 121–142.
- Підходи до класового аналізу: колективна монографія / за ред. Е. О. Райта; пер. з англ. О. Симончук. К.: Інститут соціології НАН України, 2019. 287 с.
- Попович М. Цивілізаційні кризи і соціальний прогрес. Україна. Філософська думка. № 6: Академічна філософія. 2018. С. 70–83.
- Проблеми розвитку соціологічної теорії: Спільноти: суспільна уява і практики конструювання. Матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Спільноти: суспільна уява і практики конструювання», 18-19 квітня 2019 р., (м. Київ) / Наукове видання / Київський національний університет імені Тараса Шевченка [під ред. Горбачика А. П., Куценко О. Д., Судакова В. І., Мазурика О. В., Петрушиної Т. О., Сидорова М. В.-С.]. К.: Логос, 2019. 240 с.
- Рафальський О. О. Цивілізаційні перехрестя сучасного суспільства / О. О. Рафальський, З. Ф. Самчук. Київ: ІПі-ЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 688 с.
- Рахманов О. Механістичні перспективи метатеоретизування в соціології. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2019. № 2. С. 143–159.
- Резнік В. Концептуальні засади розбудови загальної соціологічної теорії Дж.Г.Тернера: метатеоретичні ідеї, базові поняття та аналітична схема. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2019. № 4. С. 40–60.
- Рослінг У., Рослінг-Рьонльонд А., Рослінг Г. Фактологія. 10 хибних уявлень про світ, і чому все набагато краще, ніж ми думаємо; пер. з англ. Київ: Наш формат, 2019. 320 с.
- Ручка А. Динаміка ціннісних пріоритетів населення України за останні три десятиліття (1991–2020 рр.) // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 2020. Випуск 7. С. 69–77.
- Руценко І.П. Цивілізаційні цінності країн ЄС, Росії, України (на підставі експертного опитування) // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2020. - №2. – С. 72-89.
- Руценко І. П. Війна. Мораль. Право // Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі : монографія / за ред. І. Ф. Кононова; ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2018. – С. 156 – 169.

- Рущенко І.П. Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. – 439 с.
- Савельєв Ю. Б. Багатовимірна сучасність: соціальне включення в оцінці суспільного розвитку. Київ: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2017. 447 с.
- Савельєв Ю., Шестаковський О. Людина епохи модернізації: значення теорії Рональда Інглгарта для соціальних наук.
- Савчинський Р. Проект аналітичної соціології, або у пошуках відповіді на питання “чому?”. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2018. № 1. С. 48–64.
- Сердюк Н. А. Сучасні індикатори соціальної правової держави. Соціологія права. 2018. Випуск 1–2. С. 41–46.
- Симончук О. Динаміка уявлень українців про соціальну структуру та своє місце в ній // Динаміка сприйняття соціальної нерівності в Україні: за даними Міжнародної програми соціальних досліджень 2009 і 2019 років / С. Оксамитна та О. Симончук (ред.). Інститут соціології НАН України, Національний університет «Києво-Могилянська академія». К., 2020. С. 83–126.
- Симончук О. Соціальні класи в сучасних суспільствах: евристичний потенціал класового аналізу. Київ: Інститут соціології НАН України, 2018. 416 с.
- Симончук О. Соціально-статусні самооцінки українців: зміни в часі (2009–2019). Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2021. № 1. С. 5–24.
- Смелзер Нейл Дж. Проблеми соціології. Георг-Зімелевські лекції. 1995. Львів. Кальварія. 2003. 128 с.
- Соколова К. О. Методики ідентифікації консервативних та ліберальних цінностей в ХХ столітті. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2018. № 2. С. 127–135.
- Солодько Ю. В. Український середній клас у контексті замкненого кола соціальної нерівності і корупції. Наукові записки НаУКМА. Соціологія. 2020. № 3. С. 15–26.
- Солодько Ю. В., Оксамитна С. М. Динаміка соціально-класової самоідентифікації в Україні: зміни в структурі та дискурсі. Наукові записки НаУКМА. Соціологія. 2021. Том 4. С. 3–17.
- Соціологічні тренди ХХІ століття: теоретичний концепт та практика інновацій: всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листопада 2019 р.): тези доп. / Н.А. Латигіна. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 156 с.
- Соціологія гендеру (Розділ 6) // Соціологія: теорії середнього рівня. Навчальний посібник / За ред. Ю.Ф. Пачковського. К.: Каравела, 2020. С. 145-171.
- Стан сингулярності: соціальні структури, ситуації, повсякденні практики. За ред. С. Макеєва і С. Оксамитної. К.: НаУКМА. 2017. 180 с.
- Стан сучасного українського суспільства: цивілізаційний вимір. За наук. ред. М.О. Шульги. К.: Інститут соціології НАН України, 2017. 198 с.
- Степаненко В. Цивілізаційний аналіз Ш.Ейзенштадта в контекстах соціологічного теоретизування. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2019. № 3. С. 62–81.
- Стражний О. Український менталітет: ілюзії-міфи-реальність. Видавництво Дух і Літера, 2017–2022. 456 с.
- Судаков В. І. Теоретичний синтез в соціології як рефлексивний процес та логіко-гносеологічна процедура. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2019 № 4. С. 4–12.
- Суспільна трансформація: концептуалізація, тенденції, український досвід / За ред. В. В. Танчера, В. П. Степаненка. К.: Інститут соціології НАН України, 2004. 244 с.
- Талєб Н. Н. Чорний лебідь. Про (не)ймовірне у реальному житті; пер. з англ. Київ: Наш формат, 2021. 392 с.

Танчер В. Колізія культурних ідентичностей у полікультурному суспільстві. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2019. № 4. С. 106–117.

Українське суспільство: що знаємо, чого не знаємо і чого уникаємо? Київ: Ін-т соціології НАН України, 2017. 152 с.

Устич С. Неадитивне суспільство: системологічна парадигма. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020. № 2. С. 102–122.

Участь у культурі: люди, спільноти, стани / [В. Бурлачук та ін.; за наук. ред. Н. Костенко]; НАН України, Ін-т соціології. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2018. 319 с.

Фергюсон Ніл. Площі та вежі. Соціальні зв'язки від масонів до фейсбуку. Київ: Наш Формат, 2018. 376 с.

Флорида Р. Homo creativus. Як новий клас завойовує світ. Київ: Наш формат, 2018. 432 с.

Форд М. Пришестя роботів. Техніка і загроза майбутнього безробіття. Київ: Наш формат, 2016. 394 с.

Франкель Б. Постіндустріальні утопісти / Пер. з англ. К. Ніка-Центр, 2005. 304 с.

Фріланд Х. Плутократи: епоха нових багатих і занепад старої системи; пер. з англ. Київ: Наш Формат, 2017. 327 с.

Хижняк О. В. Колективна дія в оптиці соціології. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2017. 340 с.

Ціннісна складова модернізаційних процесів в сучасному соціумі України: кол. моногр. К. 2014. 340 с.

Чепурко Г. Стан, проблеми та перспективи модернізації українського суспільства: експертні оцінки. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020. № 1. С. 41–65.

Черниш Н. Й., Борецька М. Ю. Аксіологічний простір ровесників незалежності України: соціологічні виміри. Український соціум. 2021 № 3. С. 34–53.

Черниш Н. Соціологія сьогодні: тенденції та перспективи розвитку. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2017. № 4. С. 5–21.

Чернецький Ю. Сучасний інституціоналізм як напрям соціологічного теоретизування. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2003. №3. С. 33 – 45.

Шльогель Карл. Український виклик. Відкриття європейської країни. Видавництво Дух і Літера, 2017. 356 с.

***

Barbalet J. M. *Emotion, Social Theory and Social Structure: A Macrosociological Approach*. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 210 p.

Bottero W. *A Sense of Inequality*. London, New York: Rowman & Littlefield International, Ltd. , 2020. 251 p.

Couldry N., Hepp A. *The mediated construction of reality*. Cambridge: Polity press, 2016. 256 p.

Hertel F. R. *Social mobility in the 20th century. Class mobility and occupational change in the United States and Germany*. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden, 2017.

Linton Ralph. *The Study of Man* / Ralph Linton. – N. Y. : D. Appleton-Century Co, 1936. – 503 p

Inequality in the 21st Century. Edited by David B. Grusky and Jasmine Hill. London, New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2018. 488 p.

Gerlach J. *Color revolutions in Eurasia*. New York: Springer, 2014.

Turner J. H. *Theoretical Principles of Sociology*. Vol. 2: Microdynamics. New York: Springer, 2010. 348 p.

Turner J. H. *Contemporary sociological theory*. Los Angeles-London-New Delhi-Singapore-Washington DC: Sage Publication, Inc. 2013. 748 p.

The consequences of social movements / edited by Lorenzo Bosi, Marco Giugni, Katrin Uba. Cambridge: Cambridge University Press. 2016. 410 p.

The Institutionalization of Europe / edited by Sweet A.S., Fligstein N., Sandholtz. Oxford: University Press. 2001. 273 p

The Palgrave Handbook of Relational Sociology / Ed. by F. Dépelteau. Cham: Palgrave Macmillan, 2018.

Tokuyasu A. Social Systems in the Global Age. Tokyo: Springer Japan KK, 2018.

[Ukraine after the Euromaidan: Challenges and Hopes](#) / ed. by V. Stepanenko and Y. Pylynskyi. Bern: Peter Lang, 2015. 271 p.

Weathington B. L. Research methods for the behavioral and social sciences / B. L. Weathington, C. J. L. Cunningham, D. J. Pittenger. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, 2010. 647 c.

The Social and Human Sciences in Global Power Relations / Ed. by J. Heilbron, G. Sora, Th. Boncourt. London: Palgrave Macmillan, 2018.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Бази даних соціологічних досліджень

- The European Social Survey (the ESS) – <http://www.europeansocialsurvey.org/>
- International Social Survey Programme (ISSP) – <https://www.adp.fdv.uni-lj.si/opisi/serije/>
- Social Science Data Archive. ADP (Arhiv družboslovnih podatkov) – <https://www.adp.fdv.uni-lj.si/opisi/serije/>
- Open Society Archivum – <https://www.osaarchivum.org/>
- World Values Survey (2017-2020). URL: http://ucep.org.ua/doslidzhennya/world-values-survey-2020-inukraine.html?fbclid=IwAR0ZyxseUVWzDkDOHcyWsxDeHHnP6XmvzBhj14N3UqLWTmp_iW0BpV5Tpx4
- Світове дослідження цінностей 2020 в Україні.
URL: http://ucep.org.ua/wpcontent/uploads/2020/11/WVS_UA_2020_report_WEB.pdf

Наукові журнали

- Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – <https://sociology.knu.ua/uk/aktualni-problemi-sociologiyi-psihologiyi-pedagogiki>
- Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. – <https://sociology.knu.ua/uk/visnik-kiyivskogo-nacionalnogo-universitetu-imeni-tarasa-shevchenka-sociologiya>
- Соціологія: теорія, методи, маркетинг – <http://stmm.in.ua/archive/>
- Соціологічні студії – <https://vnu.edu.ua/uk/publishing/sociologichni-studiyi>
- Соціологія права – <http://soclaw.idpnan.kyiv.ua/>

- Український соціологічний журнал – <https://sau.in.ua/magazine/ukrayinskyj-socziologichnyj-zhurnal/>
- Український соціум – <https://ukr-socium.org.ua/uk/>
- Науково-теоретичний альманах «Грані». – <https://grani.org.ua/index.php/journal>
- Періодичне фахове видання «Наукові записки НаУКМА. Соціологія» – <http://nrps.ukma.edu.ua/>

Сайти

- Сайт Соціологічної асоціації України <https://www.sau.in.ua>
- Сайт International Sociological Association <https://www.isa-sociology.org/en/conferences/world-congress/>
- Сайт Європейської соціологічної Асоціації <http://www.europeansociology.org/about-esa>
- Щорічник Міжнародної соціологічної асоціації (МСА) — «Annual Review of Sociology» – [http:// www.annualreviews.org/loi/soc](http://www.annualreviews.org/loi/soc)
- Ресурсний центр по соціології, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна (електронна бібліотека, тексти публікацій) – <http://www.sociology.kharkov.ua/> English-Russian Sociological Encyclopedical Dictionary – [http:// www.diclib.com/cgi-bin/d1.cgi](http://www.diclib.com/cgi-bin/d1.cgi)
- Бібліотека Гумер – соціологія – http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/INDEX_SOCIO.php
- Бібліотека Інституту соціології НАН України. – <https://i-soc.com.ua/ua/institute/lib>

12. Особливості навчання за денною формою в умовах дії обставин непоборної сили (в тому числі запровадження воєнного стану, карантинних обмежень)

В умовах дії карантинних обмежень освітній процес в університеті здійснюється за змішаною формою навчання, а саме:

- дистанційно (за затвердженим розкладом занять) на платформі Zoom проводяться всі лекційні заняття;
- дистанційно на платформі проводяться практичні (семінарські), індивідуальні заняття та консультації, контроль самостійної роботи;
- аудиторно (за затвердженим розкладом занять) проводяться у навчальних групах кількістю до 20 осіб з урахуванням відповідних санітарних і протиепідемічних заходів.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких карантинних обмежень з заборонаю відвідування ЗВО студентам надається можливість скласти **екзамен в тестовій формі дистанційно на платформах Zoom та Google Classroom** в курсі «Соціологія: основи теорії».

Питання для підсумкового контролю знань

1. Теоретичний і емпіричний рівні соціологічного знання.

2. Місце соціології у структурі соціально-гуманітарного знання та актуальність соціологічного знання в умовах суспільства ризику і військово-політичної кризи.
3. Поняття соціального простору та його порівняння з простором фізичним.
4. Вертикальні і горизонтальні виміри соціального простору.
5. Суспільство як сукупність соціальних груп. Типи й види соціальних груп.
6. Соціальні статуси. Статуси приписані і статуси здобуті.
7. Соціальні ролі людини.
8. Теорія соціальної мобільності.
9. Теорія соціальної дії Макса Вебера.
10. Взаємодія суб'єктів як основа соціальності.
11. Теорія соціального поля П. Бурд'є.
12. Соціальна поведінка та її види.
13. Культура як регулятор соціальної поведінки. Культура духовна і матеріальна.
14. Значення як базовий елемент культури.
15. Соціальні цінності: генезис, роль у соціальних взаємодіях, основні типи й види.
16. Європейські цінності і російські традиційні цінності — два протилежні культурні полюси.
17. Соціальні норми як культурні регулятори соціальної поведінки. Типи й види норм.
18. Поняття соціальної структури як провідної категорії сучасної соціології. Диференціація і інтеграція в суспільствах.
19. Соціальна структура і соціальний порядок.
20. Види соціальних структур.
21. Соціальні комунікації в соціальних структурах.
22. Елементи і складові соціальних взаємодій.
23. Конфлікт як тип соціальних відносин.
24. Війна як екстремальний тип соціальних відносин.
25. Відносини, що виражають панування та підкорення. Довірчі відносини.
26. Соціальні інститути як регулятори соціальних відносин: поняття і внутрішня структура.
27. Процес інституціоналізації та розвитку соціальних інститутів. Причини деінституціоналізації.
28. Соціальний контроль й інституційна поведінка.
29. Інституційна структура суспільства. Домінантні і базові інституції.
30. Соціальні організації як результат процесу інституціоналізації.
31. Соціальна рівність і нерівність як проблема теоретичної соціології.

32. Історичні системи соціальної нерівності, за Е. Гідденсом.
33. Марксистська і функціональна теорії соціальної нерівності.
34. Виміри соціальної нерівності, за М. Вебером.
35. Етноси і етнічна структура суспільства. Динаміка етнічної структури України.
36. Територіально-регіональні структури та їх адміністрування в межах держави.
37. Релігійні відносини та збереження внутрішнього миру в країні.
38. Історичний досвід громадянських війн на тлі загострення соціальних відносин.
39. Теорія суспільного договору Т. Гоббса і функція держави з підтримки соціального миру.
40. Еміль Дюркгайм про соціальну солідарність та її типи.
41. Соціетальні системи і чотирьохфункціональна парадигма Т. Парсонса.
42. Роль політичної нації, національної ідентичності в процесі соціальної інтеграції.
43. Формування української політичної нації як основа міцності українського суспільства.
44. Основні критерії і типи суспільств у контексті різних соціологічних теорій.
45. Традиційне і індустріальне суспільство: порівняльний аналіз.
46. Вільні (відкриті) і невольні (закриті) суспільства: конкуренція на тлі сучасності. Боротьба українців за демократичне відкрите суспільство.
47. Цивілізаційний підхід в соціально-гуманітарних дисциплінах. Теорії цивілізацій М. Динилевського, О. Шпенглера, А. Тойнбі.
48. Генезис цивілізацій та цивілізаційний цикл, за А. Тойнбі.
49. Теорія зіткнення цивілізацій С. Гантінгтона та реальні події ХХІ ст.
50. Російсько-українська війна як міжцивілізаційна війна: ознаки, цілі, характер військових дій.
51. Теорія девіантної поведінки Р. Мертона.
52. Основні типи й види девіантної поведінки.
53. Система девіації. Релятивізм соціальних відхилень.
54. Конструювання і деконструювання девіантної поведінки.
55. Філософсько-соціологічна теорія прогресу та її критика в сучасну епоху.
56. Основні поняття теорії соціальних змін.
57. Основні парадигми і теорії соціальних змін.
58. Причини і фактори, що зумовлюють соціальні зміни.
59. Основні типи й форми соціальних змін. Дихотомія “еволюція — революція”.
60. Основні види еволюційних змін у суспільствах.

61. Революційні зміни у суспільствах, типи й види революцій.
62. Неполітичні революції XX і XXI століть та їх вплив на соціальні зміни.
63. Революційний цикл і наслідки революцій.
64. Концепція соціальної революції К. Маркса. Спів Маркса і Спенсера щодо ролі революцій в історії.
65. Демократичні революції в сучасному світі.
66. Агенти соціальних змін.
67. Підвищення ролі громадянського суспільства в постіндустріальному суспільстві на шляху до соціальних змін.
68. Соціальні рухи як фактор соціальних змін. Основні типи й види соціальних рухів XIX, XX, XXI ст.
69. Актори і життєвий цикл соціальних рухів.
70. Роль соціальних рухів у модерній історії на прикладі польської “Солідарності” і українського “Руху”.
71. Війна як соціальний феномен. Типи й види війн.
72. Зміни, що викликають війни.

Плани семінарських занять

ВСТУП

Семінарські заняття з дисципліни «Соціологія: основи теорії» слугують закріпленню теоретичних знань шляхом обговорення питань, винесених на семінар. Студенти мають продемонструвати теоретичні знання й практичні навички шляхом відповідей на поставлені питання, приймаючи участь у дискусії, презентуючи власні реферати та творчі завдання. Загальний обсяг семінарських занять: для очної форми навчання - 32 академічні години; для заочної – 10 год.

Тема 1.

Структура соціального простору

(4 год.)

Основні питання:

1. Соціологія — проєкт індустріальної епохи.
1. Теоретична соціологія: шляхи розвитку, функції, роль у сучасному світі.
2. Поняття соціального простору. Профіль і властивості соціального простору.
3. Соціальні позиції та соціальні групи.
4. Соціальні статуси, їх типи та види. Положення і самопочуття людини в соціальному просторі.
5. Соціальні ролі, їх зв'язок з соціальними групами і статусами.
6. Соціальна мобільність, її види і значення для людини.

Реферати:

1. Огюст Конт - засновник теоретичної соціології.
1. Основні етапи розвитку теоретичної соціології.
2. Дискусії довкола предмету соціології.
3. Соціологія і війна: роль соціологів у національному спротиву.
4. Ділова кар'єра як вид соціальної мобільності.
5. Соціальний простір сучасного університету (на прикладі ХНУ ім. В.Н. Каразіна).

Питання для самоперевірки й дискусійні питання:

- Чому на початку XIX ст. почав формуватися суспільний запит на нову науку про суспільство?
- Як розуміли предмет соціології засновники нової науки, і які зміни в цьому питанні відбулися у XX ст.?
- Які завдання виконують теоретична і емпірична соціології?
- Визначте основні рівні соціологічного знання?
- Що спільного і від'ємного поміж фізичним і соціальним просторами?
- Дайте визначення поняттю соціальної групи.
- Яку властивість соціального простору відображають соціальні статуси?
- Назвіть приклад, коли людина може втратити приписаний соціальний статус.

Література:

1. Бакіров Віль. Про соціологію як соціальну фізику та ідеологію служіння народові. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2020. № 4. С. 190–192.
2. Бакіров Віль. Як науці не стати цифровим іммігрантом в сучасному суспільстві. Соціологія перед новими викликами. <https://zn.ua/ukr/science/jak-nautsi-ne-stati-tsifrovim-immihrantom-v-suchasnomu-suspilstvi.html>
3. Гіденс Е. Соціологія / Пер. з англ. К.: Основи, 1999. 726 с.
4. Гуменюк Л. Й. Соціологія: Хрестоматія (від першоджерел до сучасності). У 2-х томах. Т.1. Львів: ЛьвДУВС, 2019. [Електронний ресурс]. http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1/1/ГуменюкЛ.СОЦІОЛОГІЯ_хрестоматія_т.1.1.pdf
5. Доцяк І. І. Соціальна мобільність у суспільстві ризику: український контекст // Збірка матеріалів Всеукраїнської наукової конференції «Україна як суспільство ризику» (Дніпро, 23 квітня 2021 р.). Дніпро. 2021. С. 48-49.
6. Кононов І. Ф. Теоретична соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів: у 2 т. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. Т. 1: Соціальність та її форми, 576 с
7. Кузьменко Т. М. Соціологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 320 с.
8. Макеєв, С. (2022). Класики німецької та світової соціології у Першій світовій війні. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 4, 162–171.
9. Пилипенко В. Метатеоретизування в соціології: особливості, типи і напрями. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2017. № 2. С. 59–76.
10. Резнік В. Концептуальні засади розбудови загальної соціологічної теорії Дж. Г.Тернера: метатеоретичні ідеї, базові поняття та аналітична схема. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2019. № 4. С. 40–60.
11. Ручка А., Танчер В., Шевель І. Класичні та неокласичні соціологічні теорії. Житомир: Вид-во Рута, 2016. 104 с.
12. Руценко І.П. Загальна соціологія: Підручник. – Харків: НУВС, 2004. – 524 с.
13. Савельєв Ю. Б. Багатовимірна сучасність: соціальне включення в оцінці суспільного розвитку. Київ: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2017. 447 с.
14. Савчинський Р. Проект аналітичної соціології, або У пошуках відповіді на питання “чому?”. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2018. № 1. С. 48–64.
15. Смелзер Нейл Дж. Проблеми соціології. Георг-Зімелевські лекції. 1995. Львів. Кальварія. 2003. 128 с.
16. Симончук О. Соціально-статусні самооцінки українців: зміни в часі (2009–2019). *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2021. № 1. С. 5–24.
17. Соболевська М. Рефлексивні процеси в сучасній теоретичній соціології: навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2020. 108 с.
18. Соціологічний енциклопедичний словник. URL: http://mirslouvrei.com/content_soc/poljarizacija-socialnaja-3620.html#ixzz2GjkJQipp
19. Соціологія: підручник / Ю. Ф. Пачковський, Н. В. Коваліско, І. В. Городняк та ін.; за ред. Ю. Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 418 с
20. Соціологія: словник термінів і понять / за ред. Є. А. Біленького і М. Я. Козловця. Київ: Кондор, 2019. 372 с.
21. Соціологія: терміни і поняття. Навчальний словник-довідник / За заг. ред. В. М. Пічі [Н. В. Коваліско, Ю. Ф. Пачковський, О. І. Пташник-Середюк, С. А. Щудло та ін.]. Львів: «Новий Світ-2000», 2019. 658 с.

22. Тащенко А. Ю, Яковенко Ю. І. Блиск та убозтво метафор у мові соціології. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2018. Вип. 40. С. 6–13.
23. Черниш Н. Соціологія сьогодні: тенденції та перспективи розвитку. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2017. № 4. С. 5–21.
24. Barbalet J. M. *Emotion, Social Theory and Social Structure: A Macrosociological Approach*. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 210 p.
25. *Sociology. The Cambridge Dictionary (of) / gen. edition Bryan S. Turner*. 3d ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
26. Turner J. H. *Contemporary sociological theory*. Los Angeles-London-New Delhi-Singapore-Washington DC: Sage Publication, Inc. 2013. 748 p.

Тема 2.

Базові поведінкові та культурні форми

(4 год.)

Основні питання:

1. Людина як діяч, актор, суб'єкт в контексті соціальності.
2. Теорія соціальної дії М. Вебера.
3. Соціальна поведінка: основні види та сфери суспільної діяльності.
4. Теорія взаємних очікувань (експектацій). Взаємодія індивідів як основа соціальності.
5. Теорія соціального поля.
6. Соціокультурний підхід в соціології.
7. Значення, сенси, символічне маркування як основа культурного життя.
8. Цінності та їх роль в якості регуляторів соціальної поведінки.
9. Соціальні норми і культурний розвиток.

Реферати:

1. Психоаналітичне пояснення суб'єктності людини.
2. Теорія соціальних ролей як пояснення характеру діяльності людини.
3. Діяльнісний напрям в теорії соціології.
4. Типи соціальних дій за М. Вебером.
5. Роль норм в зародженні соціальності, за роботою З. Фрейда “Тотем і табу”.
6. Культура як регулятор поведінки людини.

Питання для самоперевірки й дискусійні питання:

- Наведіть приклади соціальної і несоціальної поведінки.
- Чи можна вважати злочин різновидом соціальної поведінки?
- Хто з соціологів почав розглядати суспільство як сукупність соціальних відносин?
- Визначте основні положення теорії експектацій. Що означає “очікування очікування”?
- Назвіть основні елементи соціального поля.
- Дайте узагальнене визначення поняттю культури.
- Підберіть приклади, коли геометричним формам, кольорам та звукам приписуються певні релігійні або політичні значення.
- Наведіть приклади, коли дії людини в екстремальній ситуації зумовлюють системи

цінностей.

- Чим принципово відрізняються юридичні і моральні норми?
- Які релігійні норми мають вплив на вашу особисту поведінку?

Література:

1. Алейда А. Права та обов'язки людини. У пошуках нового суспільного договору. Видавництво Дух і Літера, 2020. 104 с.
2. Буяк З. Суспільне порозуміння – феномен європейської культури. Харків. Права Людини. 2016. 127 с.
3. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / Пер. з нім. К.: основи, 1998. – 534 с.
4. Гіденс Е. Соціологія / Пер. з англ. К.: Основи, 1999. 726 с.
5. Гуменюк Л. Й. Соціологія: Хрестоматія (від першоджерел до сучасності). У 2-х томах. Т.1. Львів: ЛьвДУВС, 2019. [Електронний ресурс]. http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1/1/ГуменюкЛ.СОЦІОЛОГІЯ_хрестоматія_т.1.1.pdf
6. Дембіцький С. Соціетальні цінності: поняття, рівень забезпечення у масових оцінках та місце в номологічній мережі // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 2020. Випуск 7 (21). С. 78–86.
7. Дюркгайм Е. Первісні форми соціального життя. Пер. з фр. К.: Юніверс, 2002. 424 с.
8. Кононов І. Ф. Теоретична соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів: у 2 т. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. Т. 1: Соціальність та її форми, 576 с.;
9. Котигоренко В. О. Національно-громадянські цінності: регіональний вимір у загальноукраїнському контексті. *Український соціум*. 2021. № 4. С. 111–153
10. Куценко О. Соціологія: рольова модель на шляху між екстримами (дороговкази ХІХ Всесвітнього конгресу соціологів). *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2019. № 4. С. 147–157.
11. Моренець В., Саврук О. Ще (цінності, ідентичність, мислення, воля...). Науково-навчальний посібник. Випуск другий. Видавництво Дух і Літера, 2020. 544 с.
12. Наумова М. Ю. Від «тотально відчужених» до «громадян»: наявні стани та латентні тенденції громадянської культури в Україні. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2018. № 3-4. С. 54–64.
13. Національна ідентичність і громадянське суспільство. Видавництво Дух і Літера, 2018. 464 с.
14. Рущенко І.П. Загальна соціологія: Підручник. – Харків: НУВС, 2004. – 524 с.
15. Рущенко І.П. Цивілізаційні цінності країн ЄС, Росії, України (на підставі експертного опитування) // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. – 2020. - №2. – С. 72-89.
16. Соболеwsька М. Рефлексивні процеси в сучасній теоретичній соціології: навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2020. 108 с.
17. Соколова К. О. Методики ідентифікації консервативних та ліберальних цінностей в ХХ столітті. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2018. № 2. С. 127–135.
18. Соціологія: навчальний посібник для студентів / Романенко М., Сюй Цюань Яо. Соціологія: підручник. Київ: ЦНЛ, 2019. 808 с.

19. Соціологія: терміни і поняття. Навчальний словник-довідник / За заг. ред. В. М. Пічі [Н. В. Коваліско, Ю. Ф. Пачковський, О. І. Пташник-Середюк, С. А. Щудло та ін.]. Львів: «Новий Світ-2000», 2019. 658 с.
20. Стражний О. Український менталітет: ілюзії-міфи-реальність. Видавництво Дух і Літера, 2017–2022. 456 с.
21. Танчер В. Колізія культурних ідентичностей у полікультурному суспільстві. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2019. № 4. С. 106–117.
22. Фергюсон Ніл. Площі та вежі. Соціальні зв'язки від масонів до фейсбуку. Київ: Наш Формат, 2018. 376 с.
23. Хижняк О. В. Колективна дія в оптиці соціології. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2017. 340 с.
24. Ціннісна складова модернізаційних процесів в сучасному соціумі України: кол. моногр. К. 2014. 340 с.
25. Черниш Н. Й., Борецька М. Ю. Аксиологічний простір ровесників незалежності України: соціологічні виміри. *Український соціум*. 2021 № 3. С. 34–53.
26. The Palgrave Handbook of Relational Sociology / Ed. by F. Dépelteau. Cham: Palgrave Macmillan, 2018.

Тема 3.

Соціальні структури і соціальні інститути

(4 год.)

Основні питання:

1. “Соціальна структура” - провідне поняття сучасної соціології.
2. Соціальна структура і соціальний порядок.
3. Елементи і функції соціальної структури.
4. Типи й види соціальних відносин. Основні континууми соціальних відносин.
5. Соціальні інституції як регулятори соціальних відносин.
6. Процеси інституціоналізації й деінституціоналізації.
7. Типи й види соціальних інституцій.
8. Інституційна структура суспільства.

Реферати:

1. Огюст Конт щодо структури соціології та завдання її розділів.
2. Медіа як соціальні інституції.
3. Інститут освіти: нормативна база, функції, внутрішня структура.
4. Провідні і базові інституції демократичних і тоталітарних суспільств.

Питання для самоперевірки й дискусійні питання:

- Дайте узагальнене визначення поняття “структура”.
- Розкрийте інформаційний, фізичний і нормативний аспекти соціальних відносин.
- Що є морфологічною складовою соціальних відносин у вузькому значенні цього терміну?
- Що є характерним для конфліктних відносин?
- Дайте визначення поняття “соціальний інститут”.
- За якими критеріями можна типологізувати соціальні інституції?

- Які функції властиві соціальним інституціям?
- Наведіть приклад неформального інституту.
- Наведіть приклад міжнародного інституту.
- Що означає вислів “інституційна пам'ять”?

Література:

1. Гіденс Е. Соціологія / Пер. з англ. К.: Основи, 1999. 726 с.
2. Державні та соціальні інститути: кому українці довіряють, а кому ні? (2021) Презентація даних організовано Фондом «Демократичні ініціативи» до вшанування пам'яті Ірини Бекешкіної – знаної української соціологині, директорки Фонду у 2010–2020 рр. Доступно: <https://dif.org.ua/article/derzhavni-ta-sotsialni-instituti-komu-ukraintsi-doviryayut-a-komu-ni>
3. Кононов І. Ф. Теоретична соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів: у 2 т. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. Т. 2: Сучасні суспільства: структури та процеси, 336 с.
4. Макеєв, С. (2022). Інституційні стани: норма, патологія, надзвичайність. Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2, 22–39.
5. Макеєв, С. (2022). Інституційний ландшафт воєнного стану. В: Є. Головаха, С. Макеєв (ред.), Українське суспільство в умовах війни. 2022 (сс. 35–46). Київ: Інститут соціології НАН України.
6. Норт Д. Волліс, Дж. Вайнгест Б. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії. Київ: Наш формат, 2017. 352 с.
7. Особистість і соціальні інститути в урбанізованому суспільстві: місто Дніпро: монографія: в 2 томах / В. В. Кривошеїн, О. Ю. Висоцький, В. В. Ніколенко та ін.; за заг. ред. професора В. В. Кривошеїна. – Том 1. – Д.: 2018. – 289 с.
8. Рущенко І.П. Загальна соціологія: Підручник. – Харків: НУВС, 2004. – 524 с.
9. Соболевська М. Рефлексивні процеси в сучасній теоретичній соціології: навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2020. 108 с.
10. Соціологічний енциклопедичний словник. URL: http://mirslovarei.com/content_soc/poljarizacija-socialnaja-3620.html#ixzz2GjkJQipp
11. Соціологія: навчальний посібник для студентів / Романенко М., Сюй Цюань Яо. Соціологія: підручник. Київ: ЦНЛ, 2019. 808 с.
12. Черниш Н. Соціологія сьогодні: тенденції та перспективи розвитку. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2017. № 4. С. 5–21.
13. Чернецький Ю. Сучасний інституціоналізм як напрям соціологічного теоретизування. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2003. №3. С. 33 – 45.
14. Barbalet J. M. *Emotion, Social Theory and Social Structure: A Macrosociological Approach*. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 210 p.
15. Gunther R. A., Hopkin J. *Crisis of Institutionalization: The Collapse of the UCD in Spain. Political Parties. Old Concepts and New Challenges*. NY: Oxford University Press, 2002. P. 191 – 232.
16. *The Institutionalization of Europe* / edited by Sweet A.S., Fligstein N., Sandholtz. Oxford: University Press. 2001. 273 p
17. Turner J. H. *Theoretical Principles of Sociology. Vol. 2: Microdynamics*. New York: Springer, 2010. 348 p.

Тема 4.

Класові, етнічні, територіальні, конфесійні структури сучасного суспільства

(4 год.)

Основні питання:

1. Проблема нерівності в соціології. Основні теорії, що пояснюють соціальну нерівність.
2. Історичні системи соціальної стратифікації: кастова система, суспільні стани, класова нерівність.
3. Соціологічні моделі класово-стратифікаційна структура сучасного суспільства.
4. Тенденції класово-стратифікаційної структури українського суспільства за роки незалежності.
5. Етнічні групи і етнічні відносини.
6. Етнічна структура українського суспільства.
7. Територіально-регіональна структура і проблема сепаратизму.
8. Релігійні конфесії та відносини.

Реферати:

1. Класова теорія марксизму та її вплив на ідеологічні та політичні процеси.
2. Теорія стратифікації К. Девіса і У. Мура.
3. Дослідження українських авторів з класової структури українського суспільства.
4. Зміни етнічної структури українського суспільства за роки незалежності.
5. Конфесійна структура українського суспільства.

Питання для самоперевірки й дискусійні питання:

- В чому може проявлятися соціальна нерівність?
- Що означає термін “стратифікація”?
- Якими критеріями соціальної нерівності оперував М. Вебер?
- Чим принципово відрізняється феодално-становна система і класова структура?
- Чи може здійснитися комуністичний ідеал соціальної рівності?
- Порівняйте термінологічні апарати марксизму і структурного функціоналізму стосовно класової структури індустріального суспільства.
- Чим принципово відрізняються соціально-класові структури розвинутих країн і суспільств, які розвиваються?

Література:

1. Аблов А. Ф. Загальна соціологія: конспект лекцій. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 130 с.
2. Гіденс Е. Соціологія / Пер. з англ. К.: Основи, 1999. 726 с.
3. Гуменюк Л. Й. Соціологія: Хрестоматія (від першоджерел до сучасності). У 2-х томах. Т.1. Львів: ЛьвДУВС, 2019. [Електронний ресурс]. http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1/1/ГуменюкЛ.СОЦІОЛОГІЯ_хрестоматія_т.1.1.pdf
4. Дерлуг'ян Г. Соціальна нерівність в еволюції людських суспільств. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2019. № 2. С. 98–120.
5. Загальна соціологія: [хрестоматія] / концепція, упоряд., перекл. А. В. Фурман, В. С. Біскуп, О. С. Морщакова. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 354 с.

6. Коваліско Н., Макеєв С. Мінливі проєкції нерівності: глобальна, локальна, економічна, соціологічна // Динаміка сприйняття соціальної нерівності в Україні: за даними Міжнародної програми соціальних досліджень 2009 і 2019 років / С. Оксамитна та О. Симончук (ред.). Інститут соціології НАН України, Національний університет «Києво-Могилянська академія». К., 2020. С. 27–82.
7. Коваліско, Н. В., Макеєв, С. О. Різноманітність і відносна автономність уявлень населення України про соціальну нерівність. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2020. № 3. С. 33–50.
8. Конард Д. Рівні серед нерівних. Як добрі наміри знищують середній клас. Київ: Наш Формат, 2018. 360 с.
9. Мазай Д. С., Мальцева К. С. Вплив соціальної нерівності на здоров'я українського населення (за даними масиву European Social Survey, 2012). *Наукові записки НаУКМА. Соціологія*. 2019. Том 2. С. 23–34.
10. Малиш, Л. (2022). Стратифікаційний профіль у порівняльній перспективі. В: С. Макеєв, Н. Коваліско (ред.), *Перевесники Незалежності. Силуети покоління у часі та подіях* (сс. 81–110). Київ: Інститут соціології НАН України.
11. Макеєв С. Ми в нерівності і нерівність в нас. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2020. № 1. С. 182–190.
12. Макеєв С., Коваліско Н. Глобальний і локальний діалект нарративу про нерівність. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2017. № 4. С. 22–36.
13. Макеєв С., Малиш Л. Уявлення громадян України про соціальну нерівність: глобальна перспектива // *Українське суспільство 1992-2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг* / за ред. В. Ворони, М. Шульги. К.: Інститут соціології НАН України, 2012. С. 204–210.
14. Малиш Л. Принципи та правила вимірювання структурних нерівностей у соціології. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2019. 370 с.
15. Марценюк Т. Гендерна рівність та недискримінація на практиці. Видавництво Комора 2021. 176 с.
16. Міщенко М. Д. Середній клас як об'єктивована ідеологема. *Український соціум*. 2019. № 1. С. 23–39.
17. Національна ідентичність і громадянське суспільство. Видавництво Дух і Літера, 2018. 464 с.
18. Підходи до класового аналізу: колективна монографія / за ред. Е. О. Райта; пер. з англ. О. Симончук. К.: Інститут соціології НАН України, 2019. 287 с.
19. Рущенко І.П. Загальна соціологія: Підручник. – Харків: НУВС, 2004. – 524 с.
20. Симончук О. Соціальні класи в сучасних суспільствах: евристичний потенціал класового аналізу. Київ: Інститут соціології НАН України, 2018. 416 с.
21. Соболевська М. Рефлексивні процеси в сучасній теоретичній соціології: навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2020. 108 с.
22. Солодько Ю. В. Український середній клас у контексті замкненого кола соціальної нерівності і корупції. *Наукові записки НаУКМА. Соціологія*. 2020. № 3. С. 15–26.
23. Солодько Ю. В., Оксамитна С. М. Динаміка соціально-класової самоідентифікації в Україні: зміни в структурі та дискурсі. *Наукові записки НаУКМА. Соціологія*. 2021. Том 4. С. 3–17.
24. Соціологія: навчальний посібник для студентів / Романенко М., Сюй Цюань Яо. Соціологія: підручник. Київ: ЦНЛ, 2019. 808 с.

25. Соціологія гендеру (Розділ 6) // Соціологія: теорії середнього рівня. Навчальний посібник / За ред. Ю.Ф. Пачковського. К.: Каравела, 2020. С. 145-171.
26. Соціологія: навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання, що вивчають «Соціологію» / О. В. Горпинич, О. Ю. Клименко, Л. М. Москаленко, М. С. Труш, В. Ф. Ятченко Київ: ДУТ, 2019. 235 с.
27. Фріланд Х. Плутократи: епоха нових багатих і занепад старої системи; пер. з англ. Київ: Наш Формат, 2017. 327 с.
28. Sociology. The Cambridge Dictionary (of) / gen. edition Bryan S. Turner. 3d ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
29. Tokuyasu A. Social Systems in the Global Age. Tokyo: Springer Japan KK, 2018.

Тема 5.
Теорії суспільства
 (6 год.)

Основні питання:

1. Протосоціологічні уявлення щодо суспільства.
2. Суспільство: люди і територія чи сукупність соціальних відносин?
3. Теорія суспільства Е. Дюркгайма.
4. Теорія соціетальних систем Т. Парсонса.
5. Типологія суспільств: критерії і історичні типи.
6. М. Вебер про традиційне і індустріальне суспільства. Сучасне соціологічне трактування типів суспільства.
7. Суспільства вільні (відкриті) і невольні (закриті).
8. Цивілізаційна парадигма в соціально-гуманітарних дисциплінах.
9. Виникнення цивілізації і її історичний цикл.
10. Європейські суспільства та їх характерні ознаки.
11. Теорія зіткнення цивілізацій С. Гантінгтона та її застосування до сучасного глобалізованого світу.
12. Міжцивілізаційний характер російсько-української війни.

Реферати:

1. Виникнення капіталістичного суспільства, за працею М. Вебера “Протестантська етика і дух капіталізму”.
2. Порівняльна характеристика традиційного, індустріального і постіндустріального суспільств.
3. Теорія соціальної солідарності Е. Дюркгайма.
4. Отто Шпенглер про цивілізації.
5. Московсько-ординська цивілізації як загроза сучасному міжнародному порядку.

Питання для самоперевірки й дискусійні питання:

- Яким чином пояснював виникнення суспільства Т. Гоббс?
- Чим відрізняються “неорганічна” і “органічна” солідарності, що здатні об'єднувати людей у суспільства?
- Що таке політична нація і яка її роль в процесі соціальної інтеграції?
- Які критерії соціетальної системи запропонував Т. Парсонс?

- Чим принципово відрізнялися перші аграрні суспільства від суспільств збирачів і мисливців?
- Яким чином теорію раціональності М. Вебер застосував до визначення сутності традиційного і модерного суспільств?
- Чому етика протестантів пасувала розвитку капіталізму на стадії первинного накопичення капіталу?
- Що є системо утворюючим фактором цивілізації?
- Назвіть кілька історичних цивілізацій, що зникли з мапи світу, і основні цивілізації сьогодення.
- Який прогноз зробив С. Гантінгтон на XXI ст., і чи можна вважати, що він збувається?
- Що об'єднує європейські суспільства?

Література:

1. Бакіров Віль. Зворотний бік цифрового суспільства – другий «бунт мас». Перечитуючи Ортегу-і-Гассета. <https://zn.ua/ukr/tech/zvorotnij-bik-tsifrovoho-suspilstva-druhij-bunt-mas.html>
2. Гантінгтон С. Політичний порядок у мінливих суспільствах. Київ: Наш формат. 2020. 448 с.
3. Гіденс Е. Соціологія / Пер. з англ. К.: Основи, 1999. 726 с.
4. Гоббс Т. Левіафан. Пер. з англ. К.: Дух і Літера, 2000. 312 с.
5. Головаха Є. Українське суспільство: шляхи трансформації. *Український соціологічний журнал*. 2016. № 19(1-2). С. 26–30.
6. Головаха Є., Горбачик А. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами “Європейського соціального дослідження” 2005–2007–2009–2011. К.: Інститут соціології НАН України, 2012. 119 с.
7. Зміна цивілізаційної парадигми розвитку України: теоретико-методологічний аналіз. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 552 с.
8. Кононов І. Ф. Теоретична соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів: у 2 т. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. Т. 2: Сучасні суспільства: структури та процеси, 336 с.
9. Кузьменко Т. М. Соціологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 320 с.
10. Норт Д. Волліс, Дж. Вайнгест Б. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії. Київ: Наш формат, 2017. 352 с.
11. Рафальський О. О. Цивілізаційні перехрестя сучасного суспільства / О. О. Рафальський, З. Ф. Самчук. Київ: ІПі-ЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 688 с.
12. Ручка А., Танчер В., Шевель І. Класичні та неокласичні соціологічні теорії. Житомир: Вид-во Рута, 2016. 104 с.
13. Рущенко І.П. Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. – 439 с.
14. Рущенко І.П. Загальна соціологія: Підручник. – Харків: НУВС, 2004. – 524 с.
15. Соціологічна теорія: традиції та сучасність: Навчальний посібник / За ред. А. Ручки. Київ, 2007. 363 с.
16. Соціологічний енциклопедичний словник. URL: http://mirslovarei.com/content_soc/poljarizacija-socialnaja-3620.html#ixzz2GjkJQipp

17. Стан сучасного українського суспільства: цивілізаційний вимір. За наук. ред. М.О. Шульги. К.: Інститут соціології НАН України, 2017. 198 с.
18. Степаненко В. Цивілізаційний аналіз Ш.Ейзенштадта в контекстах соціологічного теоретизування. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2019. № 3. С. 62–81.
19. Стражний О. Український менталітет: ілюзії-міфи-реальність. Видавництво Дух і Літера, 2017–2022. 456 с.
20. Теоретики світової соціології: життя та творчий спадок (Путівник портретною галереєю Інституту соціології НАН України); за ред. В. Ворони. Київ: Інститут соціології НАН України, 2015. 301 с.
21. Українське суспільство: що знаємо, чого не знаємо і чого уникаємо? Київ: Ін-т соціології НАН України, 2017. 152 с.

Тема 6

Людина і суспільство: проблема девіантної поведінки

(2 год.)

Основні питання:

1. Пануючі культури і феномен девіантної поведінки.
2. Теорії, що пояснюють девіантну поведінку.
3. Типи та види девіантної поведінки.
4. Соціальний контроль як реакція суспільства на соціальні відхилення.

Реферати:

1. Теорія Е. Дюркгайма щодо розрізнення соціальної норми і соціальної патології.
2. Девіантологія як актуальна міждисциплінарна галузь.
3. Теорія конструювання девіантності.
4. Девіантність і соціальні санкції.

Питання для самоперевірки й дискусійні питання:

- Поясніть етимологію терміну “девіантна поведінка”.
- Яким чином соціальна структура пов'язана з феноменом девіантності?
- Назвіть масові негативні види девіантної поведінки.
- Доведіть на прикладах відносний (релятивістський) характер визначення девіантності.
- На який підставах держави перетворюють соціальні відхилення на злочини?

Література:

1. Алейда А. Права та обов'язки людини. У пошуках нового суспільного договору. Видавництво Дух і Літера, 2020. 104 с.
2. Бауман З. Плинні часи. Життя в добу невпевненості. Видавництво Часопис «Критика», 2013. 176 с.
3. Гіденс Е. Соціологія / Пер. з англ. К.: Основи, 1999. 726 с.
4. Девіантологічні читання в Харківському національному університеті внутрішніх справ (2008-2012 рр.): 100 кращих тез доповідей / за ред. І. П. Руценка. Харків, Золота Миля; ХНУВС, 2013. – 378 с.
5. Кондов К. В. Поняття соціального контролю в соціологічній концепції «зміщення влади» Е. Тофлера. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2018 № 3–4. С. 74–83.

6. Кондов К. В., Васильєва Н. О. Соціальний контроль як технологічний засіб управління соціальною напруженістю в структурній теорії Роберта Мертона. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2018. № 1. С. 100–109.
7. Лобанова А. С. Сила і слабкість соціального контролю в умовах криз і військових конфліктів: український контекст. *Український соціологічний журнал*. 2017. № 1–2. С. 53–59.
8. Лобанова А. С., Калашнікова Л. В. Робота з підлітками-девіантами: соціологічний та психологічний аспекти. Підручник. К. «Каравела». 2017. 466 с.
9. Особистість та її історія: колективна монографія / за ред. Н. В. Чепелевої, М. В. Папучі. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 538 с.
10. Рущенко І.П. Загальна соціологія: Підручник. – Харків: НУВС, 2004. – 524 с.
11. Соціологія: словник термінів і понять / за ред. Є. А. Біленького і М. Я. Козловця. Київ: Кондор, 2019. 372 с.
12. Соціологія: терміни і поняття. Навчальний словник-довідник / За заг. ред. В. М. Пічі [Н. В. Коваліско, Ю. Ф. Пачковський, О. І. Пташник-Середюк, С. А. Щудло та ін.]. Львів: «Новий Світ-2000», 2019. 658 с.
13. Стан сингулярності: соціальні структури, ситуації, повсякденні практики. За ред. С. Макеєва і С. Оксамитної. К.: НаУКМА. 2017. 180 с.
14. Талєб Н. Н. Чорний лебідь. Про (не)ймовірне у реальному житті; пер. з англ. Київ: Наш формат, 2021. 392 с.
15. Sociology. The Cambridge Dictionary (of) / gen. edition Bryan S. Turner. 3d ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
16. The Palgrave Handbook of Relational Sociology / Ed. by F. Dépelteau. Cham: Palgrave Macmillan, 2018.
17. The Social and Human Sciences in Global Power Relations / Ed. by J. Heilbron, G. Sora, Th. Woucourt. London: Palgrave Macmillan, 2018.

Тема 7

Теоретичні основи соціальної динаміки

(4 год.)

Основні питання:

1. Онтологічні і гносеологічні корені соціологічної теорії соціальних змін.
2. Доктрина соціального прогресу та її критика.
3. Проблематика соціальних змін в класичних загальносоціологічних теоріях.
4. Соціологія соціальних змін: основні ідеї та понятійний апарат.
5. Еволюційні зміни як форма соціальних змін.
6. Сутність революцій та їх роль в історії суспільств.
7. Основні типи політичних революцій.
8. Причини революцій та революційні цикли.

Реферати:

1. Закон “трьох стадій” О. Конта.
2. Теорія природної соціальної еволюції Г. Спенсера.
3. Технократичні моделі соціальних змін.
4. Революційна ситуація в процесі розгортання політичної революції.
5. Сексуальна революція та її соціальні наслідки.
6. Сучасні українські демократичні революції та їх роль в формуванні типу суспільства.

7. Концепція “нових лівих” Г. Маркузе.
8. Праця П. Штомпки “Соціальні зміни як травма”.

Питання для самоперевірки й дискусійні питання:

- Які критерії соціального прогресу пропонувалися філософами і соціологами?
- Чому концепція соціального прогресу вважається “ідеологією”?
- Чому Г. Спенсер виступав проти радикальних реформ, революцій, соціальної допомоги і втручання держави в економіку?
- Яку схему історичного розвитку стверджував в своїх працях К. Маркс?
- Чим визначається швидкість соціальних змін?
- Назвіть основні соціальні процеси, що пов'язані з розвитком індустріального і постіндустріального суспільств.
- В чому сутність ідеї соціальної революції, запропонованої К. Марксом?
- Які фактори визначили прихід епохи інформаційного суспільства?

Література:

1. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства; пер. з англ. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 110 с.
2. Гантінгтон С. Політичний порядок у мінливих суспільствах. Київ: Наш формат. 2020. 448 с.
3. Гелловей С. Посткорона. Від кризи до нових можливостей. Видавництво КМ-Букс, 2021. 240 с.
4. Головаха Є. Українське суспільство: шляхи трансформації. *Український соціологічний журнал*. 2016. № 19(1-2). С. 26–30.
5. Головаха Є., Горбачик А. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами “Європейського соціального дослідження” 2005–2007–2009–2011. К.: Інститут соціології НАН України, 2012. 119 с.
6. Лісовий В. Україна: повернення часу. Політико-філософські роздуми. Видавництво Дух і Літера, 2019. 712 с.
7. Ручка А., Танчер В., Шевель І. Класичні та неокласичні соціологічні теорії. Житомир: Вид-во Рута, 2016. 104 с.
8. Рущенко І.П. Загальна соціологія: Підручник. – Харків: НУВС, 2004. – 524 с.
9. Савельєв Ю., Шестаковський О. Людина епохи модернізації: значення теорії Рональда Інглгарта для соціальних наук.
10. Соболевська М. Рефлексивні процеси в сучасній теоретичній соціології: навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2020. 108 с.
11. Соціологічні тренди ХХІ століття: теоретичний концепт та практика інновацій: всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листопада 2019 р.): тези доп. / Н.А. Латигіна. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 156 с.
12. Соціологія: навчальний посібник для студентів / Романенко М., Сюй Цюань Яо. Соціологія: підручник. Київ: ЦНЛ, 2019. 808 с.
13. Соціологія: навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання, що вивчають «Соціологію» / О. В. Горпинич, О. Ю. Клименко, Л. М. Москаленко, М. С. Труш, В. Ф. Ятченко Київ: ДУТ, 2019. 235 с.

14. Суший О. Проблема колективної травми в українському соціумі та пошук стратегій її опанування // Наукові записки. Інститут педагогіки і психології ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2014. Випуск 6 (74).
15. Українське суспільство: що знаємо, чого не знаємо і чого уникаємо? Київ: Ін-т соціології НАН України, 2017. 152 с.
16. Флорида Р. Homo creativus. Як новий клас завойовує світ. Київ: Наш формат, 2018. 432 с.
17. Форд М. Пришестя роботів. Техніка і загроза майбутнього безробіття. Київ: Наш формат, 2016. 394 с.
18. Чепурко Г. Стан, проблеми та перспективи модернізації українського суспільства: експертні оцінки. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2020. № 1. С. 41–65.
19. Штомпка Пйотр. Соціологія. Аналіз суспільства. Видавець Колір ПРО, 2020. 800 с.
20. Bottero W. A Sense of Inequality. London, New York: Rowman & Littlefield International, Ltd., 2020. 251 p.
21. The Social and Human Sciences in Global Power Relations / Ed. by J. Heilbron, G. Sora, Th. Boncourt. London: Palgrave Macmillan, 2018.

Тема 8

Шляхи, рушійні сили, обставини соціальних змін

(4 год.)

Основні питання:

1. Суб'єкти соціальних змін: держава, громадянське суспільство, індивід.
2. Соціальні рухи та їх роль в історичному процесі.
3. Цикл та агенти соціальних рухів.
4. Війни як фактори і обставини соціальних змін.
5. Типи війн. Війни справедливі і несправедливі.
6. Тринітарні і нетринітарні війни. Роль громадянського суспільства в структурі гібридної війни.
7. Соціально-політичні наслідки російсько-української війни.

Реферати:

1. Теорія агентності як соціологічна концепція соціальних змін.
2. Польський рух “Солідарність” і його роль у соціально-політичних змінах на сході Європи.
3. Соціальний рух Му Тоо: причини і привід виникнення, його наслідки.
4. Концепція гібридної війни.
5. Перша і Друга світові війни: глобальні соціально-політичні зміни.
6. Російсько-українська війна і формування української політичної нації.

Питання для самоперевірки й дискусійні питання:

- Які механізми впливу держави і політичної системи на соціальні зміни?
- Чим відрізняються політичні партії і соціальні рухи?
- Визначить основні типи агентів соціальних рухів.
- Назвіть етапи соціального руху.
- Які види соціальних рухів умовно відносяться до “старих” і “нових”?
- Що означають “мирний” і “не мирний” шляхи соціальних змін?
- Порівняйте конвенціональний і гібридний типи війн.

- Які процеси в українському суспільстві пришвидшилися на тлі російської агресії.

Література:

1. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства; пер. з англ. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 110 с.
2. Гелловей С. Посткорона. Від кризи до нових можливостей. Видавництво КМ-Букс, 2021. 240 с.
3. Головаха, Є., Єрмоленко, А., Нечипоренко, В. (2022). Війна як соціокультурний феномен. *Філософська думка*, 3, 7–58
4. Головаха Є., Горбачик А. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами “Європейського соціального дослідження” 2005–2007–2009–2011. К.: Інститут соціології НАН України, 2012. 119 с.
5. Злобіна З. Суб’єкти соціальних змін у суспільстві нестійкої інституційності: теоретичні координати дослідження // *Соціальні виміри суспільства: збірник наукових праць*. Вип. 11 (22). К.; Інститут соціології НАН України, 2019. С. 134-147.
6. Кутуєв П. Держава, що сприяє розвитку, у контексті постленінських трансформацій: історія ідеї та матеріал для застосування // *Постсоціалістичні суспільства: різноманіття соціальних змін*. К. Інститут соціології НАН України. 2014.
7. Руценко І. П. Війна. Мораль. Право // *Масова свідомість у зоні воєнного конфлікту на Донбасі : монографія / за ред. І. Ф. Кононова; ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2018. – С. 156 – 169.*
8. Руценко І.П. Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. – 439 с.
9. Руценко І.П. Загальна соціологія: Підручник. – Харків: НУВС, 2004. – 524 с.
10. Савельєв Ю., Шестаковський О. Людина епохи модернізації: значення теорії Рональда Інглгарта для соціальних наук.
11. Соболевська М. Рефлексивні процеси в сучасній теоретичній соціології: навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2020. 108 с.
12. Соціологічні тренди ХХІ століття: теоретичний концепт та практика інновацій: всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листопада 2019 р.): тези доп. / Н.А. Латигіна. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 156 с.
13. Соціологія: навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання, що вивчають «Соціологію» / О. В. Горпинич, О. Ю. Клименко, Л. М. Москаленко, М. С. Труш, В. Ф. Ятченко Київ: ДУТ, 2019. 235 с.
14. Флорида Р. Homo creativus. Як новий клас завойовує світ. Київ: Наш формат, 2018. 432 с.
15. Форд М. Пришестя роботів. Техніка і загроза майбутнього безробіття. Київ: Наш формат, 2016. 394 с.
16. Франкель Б. Постіндустріальні утопісти / Пер. з англ. К. Ніка-Центр, 2005. 304 с.
17. Чепурко Г. Стан, проблеми та перспективи модернізації українського суспільства: експертні оцінки. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2020. № 1. С. 41–65.
18. Штомпка Пйотр. Соціологія. Аналіз суспільства. Видавець Колір ПРО, 2020. 800 с.
19. The consequences of social movements / edited by Lorenzo Bosi, Marco Giugni, KatrinUba. Cambridge: Cambridge University Press. 2016. 410 p.
20. The Social and Human Sciences in Global Power Relations / Ed. by J. Heilbron, G. Sora, Th. Boncourt. London: Palgrave Macmillan, 2018.

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ З КУРСУ «СОЦІОЛОГІЯ: ОСНОВИ ТЕОРІЇ»¹

*для студентів 2-го курсу денної та заочної форми навчання
(курсозна робота виконується в тому випадку, коли вона передбачено навчальним планом)*

Курсозна робота в рамках курсу «Соціологія: основи теорії», в якій студент, реалізуючи свої творчі навички, на основі засвоєного матеріалу та у відповідності до мети та завдань курсу «Соціологія: основи теорії» у цілому, реалізує самостійний науковий проект під керівництвом викладача, що є поглибленим аналізом обраної студентом теми. Робота підбиває підсумок вивчення навчального курсу і сприяє закріпленню отриманих знань, допомагає набути необхідні навички роботи з довідковою, науковою літературою, Інтернет-ресурсами, а також вміння критично переосмислювати існуючі соціологічні підходи до вивчення проблеми.

Курсозна робота повинна бути проблемно орієнтованою, тобто спрямованою на вирішення конкретної проблеми (виклику) в першу чергу українського суспільства, але в контексті світових тенденцій. Вкрай важливо використовувати емпіричний матеріал як з вітчизняних, так і світових баз даних.

Оцінка за курсозна роботу виставляється до індивідуального плану студента (залікової книжки). Курсозна робота має бути представлена на кафедрі прикладної соціології та соціальних комунікацій **не пізніше грудня 2024 року**. Після цього до кінця навчального семестру буде призначено публічний захист курсових робіт.

Оцінка за курсозна роботу виставляється у відповідності до прийнятої шкали оцінювання та складається з двох головних блоків (див. табл. 1).

Загальний об'єм курсової роботи: 50000 - 55000 знаків (з пробілами). В загальний об'єм НЕ входять Додатки (якщо вони є) і Список використаних джерел. Шрифт – Times New Roman, 14; поля: верхнє та нижнє по 2,0 см, лівє – 2,5 см, правє – 1,5 см; відступ перший рядок – 1,25 см; міжстроковий інтервал – 1,5, «вирівнювання тексту «за шириною». За такими вимогами загальний об'єм основного тексту як правило в межах 23-29 сторінок (без Титульного аркушу, Змісту, Списку використаних джерел та Додатків). Не забудьте про нумерацію сторінок! Титульний аркуш входить до загальної нумерації, але сам номер не ставиться. Друга сторінка тексту курсової роботи – Зміст.

Основними етапами виконання курсової роботи є: вибір теми; визначення структури (плану) роботи; збір матеріалу, добір літератури (наукової, довідкової) та інших джерел з теми, підготовка та оформлення Списку використаної літератури; робота над текстом курсової роботи, обговорення тексту з науковим керівником, доопрацювання тексту та підготовка остаточного його варіанту; отримання допуску до публічного захисту; захист курсової роботи. Допуск до публічного захисту курсової роботи студент отримує у разі оцінки щонайменше ніж 30 балів за представлений письмовий варіант роботи, що зазначається науковим керівником на титульному аркуші курсової роботи.

Композиційно курсозна робота, як правило, складається з таких елементів: титульний аркуш (див. додаток 1), Зміст, Вступ, основна частина, Висновки, Список використаної

---

¹ Вимоги до курсових робіт розроблено на основі видання:

Литовченко А.Д., В.М. Ніколаєвський, І.І. Шеремет. Методичні рекомендації з підготовки рефератів, есе, курсових, дипломних і магістерських робіт для студентів соціологічного факультету. – Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2012. – 44 с.
http://sociology.univer.kharkov.ua/images/docs/metod_books/metod_rekom.pdf

літератури, Додатки (якщо передбачено). Більш докладну інформацію можна знайти у «Методичні рекомендації з підготовки рефератів, есе...» (Харків, 2012). Зауважимо, що у **Вступі** обов'язковим є наявність таких блоків як: актуальність, ступінь наукової розробленості теми (аналіз літератури з теми), об'єкт, предмет, мета, завдання роботи, методи дослідження (наприклад, *аналіз і синтез, узагальнення і порівняння, історичний і логічний, системний аналіз та ін.*), емпірична база, наукова новизна (якщо є), практична та теоретична значимість отриманих результатів, апробація результатів та власні публікації за темою (якщо є), короткий опис структури роботи, в якому відображається загальна кількість сторінок, кількість розділів, кількість таблиць та рисунків, кількість використаної літератури та короткий опис матеріалу, що винесено до додатків (якщо передбачені автором).

Увага!!! Список використаної літератури оформлюється у відповідності до існуючих вимог. Список використаної літератури може бути оформлений двома способами: 1) список оформлюється послідовно у відповідності до періодичності згадування джерел у тексті; 2) список оформлюється за алфавітом.

Зразок оформлення посилання на літературу у тексті роботи (крапка після посилання):

Ризик у соціальному просторі розглядається також як «потенційна можливість загрози майбутніх втрат (збитків), обумовлених суб'єктивним рішенням» [15, с. 28].

Кожен новий розділ, Вступ, Висновки, Список літератури, Додатки необхідно починати з нової сторінки. Відстань між назвою кожного **розділу** та **параграфу** та основним текстом повинна бути 2-3 рядки.

Таблиці, рисунки та ін. у тексті роботи оформлюються за нумерацією параграфів. Наприклад, якщо у Вас таблиця знаходиться у Розділі 2, пункті 3, то номер такої таблиці буде 2.3.1. Наступні таблиці нумеруються послідовно: таблиця 2.3.2, таблиця 2.3.3 та ін. *Зразок:* ... Четвертий рівень – ксенофобія – характеризується небажанням взагалі допускати до країни представників більшості національностей (див. табл. 2.3.1).

Таблиця 2.3.1 (без крапки вкінці)

Зміна рівня національної толерантності населення України, у % [18, с. 453]

Рівень толерантності	% населення з відповідним рівнем толерантності	
	1992 р.	2002 р.
Толерантність	35,2	9,9
...	...	...

Таблиця 1

Загальна оцінка за курсову роботу складається з наступних складових:

№	Основні параметри оцінки	Кількість балів
Оцінка письмового варіанту курсової роботи:		
1.	Самостійність, логічність та послідовність викладення матеріалу	15
2.	Актуальність та ступінь новизни роботи.	5
3.	Завершеність та обґрунтованість отриманих результатів.	15

	Практична та теоретична значимість отриманих результатів	
4.	Вміння поєднати теоретичний та емпіричний рівень аналізу. Використання наукових категорій та їх розгортання на усіх етапах дослідження, що пропонується	10
5.	Мова та стиль викладання матеріалу	5
6.	Загальна оцінка за оформлення роботи у відповідності до основних вимог в тому числі оформлення таблиць, рисунків, графіків, посилань на літературу та ін.	10
7.	Оформлення списку використаних джерел та посилань	10
Макс.кількість балів – 70		
Оцінка за публічний захист курсової роботи:		
8.	Повнота, послідовність та логічність презентації результатів	10
9.	Володіння матеріалом та темою, що розглядається в роботі та аргументованість, точність відповідей на запитання	10
10.	Наочність презентації (роздатковий матеріал, схеми, таблиці і ін.; аудіо-, відеопрезентації та ін.)	10
Макс. кількість балів – 30		
Загалом: 100 балів		

В рамках курсу буде реалізовуватися політика академічної доброчесності та боротьби з плагіатом. Роботи, що не будуть відповідати стандартам академічної чесності або будуть з плагіатом, оцінюватися НЕ будуть!

Орієнтовний список тем курсових робіт

Студент може обрати будь-яку тему зі списку або сформулювати самостійно. ОБОВ'ЯЗКОВО слід затвердити тему з науковим керівником.

1. Мультипарадигмальність соціології та проблема її наукової єдності.
2. Основні етапи розвитку соціологічної теорії: від О. Конта до сучасності.
3. Особливості соціальної структури українського суспільства.
4. Функції та практичне значення соціологічної теорії.
5. Соціальні рухи в сучасній Україні як предмет теоретико-соціологічного вивчення.
6. Динаміка цінностей в українському суспільстві кінця XX – початку XXI ст.
7. Агенти соціальних змін в суспільстві, що трансформується.
8. Особливості соціальної нерівності в сучасному українському суспільстві.
9. Соціально-етнічні спільноти в умовах трансформації українського суспільства.
10. «Середній клас» у сучасній Україні: проблеми становлення та перспективи розвитку.
11. Соціальний простір сучасного міста.
12. Революція як форма соціальних змін.
13. Методологічне значення роботи М. Вебера «Протестантська етика і дух капіталізму» для аналізу становлення капіталістичного суспільства.
14. Міграції та міграційні потоки в сучасному світі.
15. Соціологічний портрет української бідності.
16. Еволюційний тип соціальних змін.

17. Міжцивілізаційний характер російсько-української війни.
18. Маргінальні групи в соціальній структурі сучасного українського суспільства.
19. Соціальна мобільність населення в умовах трансформації українського суспільства.
20. Інституційна структура українського суспільства: особливості і тенденції.
21. Девіантна поведінки в сучасній Україні: теоретико-соціологічний аналіз.
22. Сучасні субкультури в Україні: види та особливості функціонування.
23. Криза інституту сім'ї в Україні та шляхи її подолання.
24. Інтеграційні й дезінтеграційні процеси в сучасному українському суспільстві.
25. Дистанційна освіта як нова соціальна технологія в умовах пандемії та воєнного часу.
26. Наука як соціальний інститут: особливості та проблеми функціонування в Україні.
27. Релігійна ситуація в Україні в умовах російсько-української війни.
28. Українське суспільство у добу глобалізації: соціологічний аналіз.
29. Травма соціальних змін (на прикладі сучасного українського суспільства).
30. Соціальні конфлікти в сучасній Україні в соціологічному вимірі.
31. Гендерні відносини і гендерні проблеми в сучасному українському суспільстві.
32. Тимчасово переміщені особи в Україні: соціальний портрет.
33. Війна як виклик і можливість соціальних змін.
34. Україна як суспільство ризику.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ, ЩО ПЕРЕДБАЧЕНА НАВЧАЛЬНИМ ПЛАНОМ

Контрольна робота складається з трьох завдань:

1. Розробити кросворд з понять теоретичної соціології (мін 12 понять). Розкрити зміст понять, навести список використаної літератури при розробці кросворду.
2. Реферування науковій статті з рекомендованого списку (можна обрати самостійно). Статті рекомендується обирати за останні три роки, бажано з публікацій у фахових (рецензованих) соціологічних періодичних виданнях.
3. Написати есе на одну з тем:
“Війна і емпірична соціологія”
«Моє уявлення про роль соціології в сучасному українському суспільстві: бажане та реальне».
«Моє уявлення про кроки, які має зробити соціологічна спільнота для підвищення ролі та статусу соціології в сучасному українському суспільстві».

Питання для підсумкового контролю знань

1. Теоретичний і емпіричний рівні соціологічного знання.
2. Місце соціології у структурі соціально-гуманітарного знання та актуальність соціологічного знання в умовах суспільства ризику і військово-політичної кризи.
3. Поняття соціального простору та його порівняння з простором фізичним.
4. Вертикальні і горизонтальні виміри соціального простору.
5. Суспільство як сукупність соціальних груп. Типи й види соціальних груп.
6. Соціальні статуси. Статуси приписані і статуси здобуті.
7. Соціальні ролі людини.
8. Теорія соціальної мобільності.
9. Теорія соціальної дії Макса Вебера.
10. Взаємодія суб'єктів як основа соціальності.
11. Теорія соціального поля П. Бурд'є.
12. Соціальна поведінка та її види.
13. Культура як регулятор соціальної поведінки. Культура духовна і матеріальна.
14. Значення як базовий елемент культури.
15. Соціальні цінності: генезис, роль у соціальних взаємодіях, основні типи й види.
16. Європейські цінності і російські традиційні цінності — два протилежні культурні полюси.
17. Соціальні норми як культурні регулятори соціальної поведінки. Типи й види норм.
18. Поняття соціальної структури як провідної категорії сучасної соціології. Диференціація і інтеграція в суспільствах.
19. Соціальна структура і соціальний порядок.
20. Види соціальних структур.
21. Соціальні комунікації в соціальних структурах.
22. Елементи і складові соціальних взаємодій.
23. Конфлікт як тип соціальних відносин.
24. Війна як екстремальний тип соціальних відносин.
25. Відносини, що виражають панування та підкорення. Довірчі відносини.
26. Соціальні інститути як регулятори соціальних відносин: поняття і внутрішня структура.
27. Процес інституціоналізації та розвитку соціальних інститутів. Причини деінституціоналізації.
28. Соціальний контроль й інституційна поведінка.
29. Інституційна структура суспільства. Домінантні і базові інституції.
30. Соціальні організації як результат процесу інституціоналізації.
31. Соціальна рівність і нерівність як проблема теоретичної соціології.
32. Історичні системи соціальної нерівності, за Е. Гідденсом.
33. Марксистська і функціональна теорії соціальної нерівності.
34. Виміри соціальної нерівності, за М. Вебером.
35. Етноси і етнічна структура суспільства. Динаміка етнічної структури України.
36. Територіально-регіональні структури та їх адміністрування в межах держави.
37. Релігійні відносини та збереження внутрішнього миру в країні.
38. Історичний досвід громадянських війн на тлі загострення соціальних відносин.
39. Теорія суспільного договору Т. Гоббса і функція держави з підтримки соціального миру.
40. Еміль Дюркгайм про соціальну солідарність та її типи.
41. Соціетальні системи і чотирьохфункціональна парадигма Т. Парсонса.

42. Роль політичної нації, національної ідентичності в процесі соціальної інтеграції.
43. Формування української політичної нації як основа міцності українського суспільства.
44. Основні критерії і типи суспільств у контексті різних соціологічних теорій.
45. Традиційне і індустріальне суспільство: порівняльний аналіз.
46. Вільні (відкриті) і невольні (закриті) суспільства: конкуренція на тлі сучасності.
47. Боротьба українців за демократичне відкрите суспільство.
48. Цивілізаційний підхід в соціально-гуманітарних дисциплінах. Теорії цивілізацій М. Динилевського, О. Шпенглера, А. Тойнбі.
49. Генезис цивілізацій та цивілізаційний цикл, за А. Тойнбі.
50. Теорія зіткнення цивілізацій С. Гантінгтона та реальні події ХХІ ст.
51. Російсько-українська війна як міжцивілізаційна війна: ознаки, цілі, характер військових дій.
52. Теорія девіантної поведінки Р. Мертона.
53. Основні типи й види девіантної поведінки.
54. Система девіації. Релятивізм соціальних відхилень.
55. Конструювання і деконструювання девіантної поведінки.
56. Філософсько-соціологічна теорія прогресу та її критика в сучасну епоху.
57. Основні поняття теорії соціальних змін.
58. Основні парадигми і теорії соціальних змін.
59. Причини і фактори, що зумовлюють соціальні зміни.
60. Основні типи й форми соціальних змін. Дихотомія “еволюція — революція”.
61. Основні види еволюційних змін у суспільствах.
62. Революційні зміни у суспільствах, типи й види революцій.
63. Неполітичні революції ХХ і ХХІ століть та їх вплив на соціальні зміни.
64. Революційний цикл і наслідки революцій.
65. Концепція соціальної революції К. Маркса.
66. Спів Маркса і Спенсера щодо ролі революцій в історії.
67. Демократичні революції в сучасному світі.
68. Агенти соціальних змін.
69. Підвищення ролі громадянського суспільства в постіндустріальному суспільстві на шляху до соціальних змін.
70. Соціальні рухи як фактор соціальних змін. Основні типи й види соціальних рухів ХІХ, ХХ, ХХІ ст.
71. Актори і життєвий цикл соціальних рухів.
72. Роль соціальних рухів у модерній історії на прикладі польської “Солідарності” і українського “Руху”.
73. Війна як соціальний феномен. Типи й види війн.
74. Зміни, що викликають війни.
75. Антивоєнні рухи й проголошення агресивної війни міжнародним злочином.

Критерії оцінювання знань та вмінь студентів

Високий рівень 5 балів	Робота студента характеризується повним, глибоким та змістовним знанням теоретичного та практичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та поняттями дисципліни, що вивчається, його роботи характеризуються творчим креативним підходом.
Середній рівень 3-4 бали	Робота студента характеризується повним і змістовним знанням теоретичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та поняттями. Але він допускає у роботі деякі несуттєві неточності, його робота не характеризується творчим креативним підходом.
Низький рівень 1-2 бали	Робота студента характеризується слабким і невпевненим знанням як теоретичного, так практичного матеріалу. Він допускає багато помилок у відповідях на конкретні питання.
Незадовільний рівень 0 балів	У студента дуже слабкий рівень знань теоретичного матеріалу; він не може застосовувати його на практиці; допускає змістовні помилки у виконанні завдань та у відповідях на питання.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Високий рівень Відповідь повна, змістовна, з однією або двома незначними помилками	Зараховано	17 – 20 балів
Середній рівень Відповідь повна, кількість незначних помилок 3-4 або одна суттєва помилка.		14– 16 балів
Низький рівень Відповідь не досить повна, з декількома суттєвими помилками		10 – 13 балів
Незадовільний рівень Відповідь не повна, містить багато суттєвих змістовних та фактажних помилок	Не зараховано	1 – 8 бали
Незадовільний рівень Відповідь відсутня та (або) не відповідає суті запитання.		0 балів

Критерії оцінювання залікового тесту

Високий рівень 34 - 40 балів	Виконане студентом залікове завдання характеризується вчасним виконанням, кількість правильних відповідей від 34 до 40.
Середній рівень 27 - 33 бали	Виконане студентом залікове завдання характеризується своєчасним виконанням, кількість правильних відповідей від 27 до 33. Або, якщо часові рамки виконання тесту були порушені, то від кількості набраних балів знімається 7 балів.
Низький рівень 19 - 26 бали	Виконане студентом залікове завдання характеризується своєчасним виконанням, кількість правильних відповідей від 19 до 26.
Незадовільний рівень 0-18 балів	Виконане студентом залікове завдання має кількість правильних відповідей від 0 до 18. Або відповіді на тест відсутні.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання (курсова робота)	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70 – 89	добре	
50 – 69	задовільно	
1– 49	незадовільно	не зараховано